

Upravljanje kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude na primjeru kompleksa Novi dvori Jelačićevi

Glogović, Bruna

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:937508>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-22**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Diplomski studij: Kulturna i prirodna baština u turizmu

Bruna Glogović

**Upravljanje kulturnom baštinom u svrhu razvijanja
turističke ponude na primjeru kompleksa Novi dvori**

Jelačićevi

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Diplomski studij: Kulturna i prirodna baština u turizmu

Upravljanje kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude na primjeru kompleksa
Novi dvori Jelačićevi

Diplomski rad

Studentica:

Bruna Glogović

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Igor Kulenović

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Bruna Glogović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Upravljanje kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude na primjeru kompleksa Novi dvori Jelačićevi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. 10. 2023.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Predmet istraživanja	2
1.2.	Istraživačka pitanja.....	3
1.3.	Ciljevi i svrha istraživanja.....	3
1.4.	Znanstvene metode korištene u istraživanju	4
2.	KULTURNA BAŠTINA.....	5
2.1.	Diskurs o baštini i njena problematika	8
2.2.	Turistički doživljaj kulturne baštine na primjeru fotografija	9
2.2.1.	Studija slučaja Waterton, E.: <i>Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion (Journal of Heritage Tourism, 2009.)</i>	12
3.	INTERPRETACIJA BAŠTINE	22
3.1.	Uloga <i>storytellinga</i>	24
3.2.	Primjeri dobre prakse interpretacije baštine	26
3.3.	Uloga medija u funkciji doživljaja baštine.....	34
4.	UPRAVLJANJE KULTURNOM BAŠTINOM.....	36
4.1.	Razvojni pregled upravljanja kulturnom baštinom	39
4.2.	Primjena znanja i tehnika u upravljanju kulturnom baštinom.....	40
4.3.	Prijetnje i komplikacije pri upravljanju kulturnom baštinom	42
5.	KULTURNA BAŠTINA GRADA ZAPREŠIĆA	45
5.1.	Povijesni pregled razvoja kulturne baštine grada Zaprešića.....	46

5.2. KULTURNO-POVIJESNI KOMPLEKS NOVI DVORI	
JELAČIĆEVI	52
5.2.1. Materijalna nepokretna kulturna baština.....	54
5.2.2. Materijalna pokretna kulturna baština.....	69
5.2.3. Nematerijalna kulturna baština	72
5.2.4. Postojeći programi	74
6. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	77
6.1. Cilj	77
6.2. Metoda.....	77
6.3. Rezultati	78
6.4. Rasprava	81
7. ZAKLJUČAK	85
SAŽETAK.....	86
SUMMARY.....	87
LITERATURA	88
POPIS TABLICA	92
POPIS ILUSTRACIJA	93

1. UVOD

Na temelju međunarodno priznatih konvencija sustavno su razrađena zakonska pravila prema kojima se omogućava adekvatna briga o očuvanju i načinu upravljanja kulturnom baštinom koja za konačni cilj ima omogućiti prenošenje identiteta društvenih zajednica kroz segment razvoja kulturnog turizma.¹ Kulturna baština prema *Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine* od strane UNESCO-a definirana je sljedeće: „Kulturna baština odnosi se na spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti.“² Predstavlja svojevrsnu jedinstvenost zbog nasljeđa predaka lokaliteta na kojemu se nalazi, a time predstavlja autentičnu priču kojom takav lokalitet na kojem se nalazi dobiva još veći značaj i posebnost. U okviru toga javila se sve veća potreba turističkih posjeta kulturnim sadržajima od strane kulturnih turista koji su educiraniji i svjesniji kakve negativne učinke ostvaruje nepovoljni menadžment kulturne baštine.³ Provedenim istraživačkim podacima ustanovljeno je kako se u Hrvatskoj 20,4 % turista odlučuje za putovanje u svrhu posjeta kulturnim sadržajima, dok 26,4 % želi posjetiti određene kulturne atrakcije ili događaje, što pokazuje tendenciju porasta u usporedbi s prethodnim razdobljima turističkih motiva za putovanjima.⁴ Prema znanstvenim istraživačkim podacima Instituta za turizam iz 2008. godine posjetitelji kontinentalnog dijela Hrvatske troše prosječno više na provedenim višednevnim putovanjima, a čak 64,9 % turista odlučuje se za posjete kulturno-povijesnim znamenitostima.⁵ S obzirom na sve veće trendove putovanja u kulturne svrhe, dolazi do fenomena zasićenja turističke ponude kojom se u drugoj polovici 20. st. formira nova klasifikacija putnika, a to je tzv. postmoderni turist koji teži što intenzivnijem povezivanju s kulturnom baštinom lokaliteta kojeg posjećuje.⁶ Razvijanje turističke ponude na primjeru kulturno-povijesnih objekata moguće je uz provođenje integralnog planiranja turističke educiranosti. Nadalje, turistička je ponuda u stalnom prilagođavanju novim trendovima, a fokus je na adekvatnom načinu njena upravljanja. Tradicijska ostavština fizičkih ostataka jedinstvena

¹ JELINČIĆ, D. A. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 13-30.

² Isto, 21.

³ RICHARDS, G. 1996. *Cultural Tourism in Europe*. CABI. Wallingford.

⁴ DEMONJA, D.; GREĐIČAK, T. (2014). *Uloga marketinga u razvoju kulturnog turizma u Hrvatskoj*. Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, 13(25). 112-128.

⁵ TOMAS 2008. – kulturni turizam. Institut za turizam. 2008. Zagreb. Dostupno na: http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2009_TOMAS_Kulturni_turizam_2008_Sazetak_i_Prezentacija.pdf

⁶ JELINČIĆ, D. A. 2008. *Abeceda kulturnog turizma*. Meandar. Zagreb. 58.

je za doba u kojem je nastala, a neki od materijala korišteni u njenoj izgradnji nisu više upotrebljivi čime postoji prijetnja od njena gubitka.⁷ Inovativnim ulaganjem i korištenjem resursa u svrhu potencijalnog predstavljanja turističke ponude kulturne baštine moguće je očuvanu baštinu učiniti fizički i intelektualno dostupnom.⁸ Postoje i opasnosti od konflikata koji su nezaobilazna pojava prilikom međusobne interakcije između kulture i turizma, a upravo je to polazišna točka u važnim smjernicama održivog razvitka za jednu i drugu sastavnicu.⁹

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja diplomskog rada bavit će se svim segmentima adekvatnog i poželjnog kulturnog menadžmenta u svrhu daljnjeg razvijanja turističke ponude koja prati pojavu novih trendova i sukladno tome donosi povoljne odluke u načinu njena upravljanja. Primjer na kojem će se napraviti analiza istraživačkog rada je cjeloviti gospodarski vlastelinski kompleks Novi dvori Jelačićevi u gradu Zapešiću koji administrativno pripada području Zagrebačke županije. Kompleks Novi dvori Jelačićevi obuhvaća nekoliko kulturno-povijesnih cjelina, a to su: neogotička kapela sv. Josipa, dvorac bana Josipa Jelačića, grobnica obitelji Jelačić, perivoj, voćnjak, stambene i gospodarske zgrade (Vršilnica iz 18. stoljeća), kukuružarnik, obradivo zemljište, Muzej Matije Skurjenija i park-šuma. Novi dvori Jelačićevi su u svom početku nastanka bili kurija te su se tako evidentirali u spisima još od razdoblja 1611. godine, a njihovi su vlasnici bili razne velikaške obitelji sve do 1851. godine kada je veleposjed kupio ban Josip Jelačić, u posjedu čije je obitelji bio do 1934. godine. Veleposjed se u vlasništvu grada Zapešića nalazi od 2000. godine, a prošao je kroz razne upravljačke faze razvoja te uspio osigurati autentičnost nakon nešto više od četiri stotine godina od početka graditeljstva. Kod problema istraživanja postoje istraživačka pitanja poput: kako osigurati povoljnu turističku ponudu kulturnih dobara, pitanja održivosti kulturnih dobara, pitanja adekvatnih upravljačkih vještina kojima je potrebno upotpuniti ponudu.

⁷ MCKERCHER, B.; DU CROS, H. 2002. *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press. 55-56.

⁸ Isto.

⁹ PANČIĆ KOMBOL, T.; BOŠKOVIĆ, D. 2001. *Novi turizam u Hrvatskoj*. Hrvatski turizam. Rijeka. 232-233.

1.2. Istraživačka pitanja

U ovom radu razmatrat će se sljedeća istraživačka pitanja koja se odnose na postavljene ciljeve, a ona glase:

- Koja su to načela koja je potrebno usvojiti kako bi se adekvatno upravljalo kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude?
- Koji su elementi interpretacije nasljeđa povoljni za razvijanje turističke ponude?
- Na koji način strateško planiranje doprinosi povoljnom razvoju kulturnih obrazaca očuvanja i prezentacije kulturne baštine?
- Koje su prednosti i izazovi upravljanja kulturnom baštinom u okviru većeg gospodarskog kompleksa na temelju provedene analize Novih dvora Jelačićevih u gradu Zaprešiću?
- Kako identificirati i razumjeti formalni proces upravljanja kulturnom baštinom?

1.3. Ciljevi i svrha istraživanja

Na temelju provedenih istraživačkih saznanja koncipiranih u ATLAS-ovom projektu o razvoju kulturnog turizma na području Europe i pokazateljima rasta broja kulturnih turista u budućnosti, potrebno je uspostaviti identifikacijski jedinstveni sustav upravljanja kulturnom baštinom pojedinih lokaliteta kako bi se omogućilo adekvatno razvijanje turističke ponude.¹⁰ Primjer na kojem će se raditi analiza upravljanja kulturnom baštinom je očuvani cjeloviti gospodarski vlastelinski kompleks Novi dvori u Zaprešiću, a ciljevi znanstvenog istraživanja bit će:

- dati pregled relevantne znanstvene literature iz područja upravljanja kulturnom baštinom,
- definirati temeljne pojmove vezane za kulturnu baštinu,
- definirati i dati primjere upravljanja kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude,
- istražiti utjecaj kvalitetnog upravljanja kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude na primjeru kompleksa Novi dvori Jelačićevi u gradu Zaprešiću,

¹⁰ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 25-35.

- dati prijedloge povećanja atrakcijske osnove upravljanja kulturnom baštinom na primjeru kompleksa Novi dvori Jelačićevi.

1.4. Znanstvene metode korištene u istraživanju

U svrhu izrade ovoga rada korišteni su sekundarni podaci prikupljeni iz svjetske i domaće literature te primarni podaci empirijskog istraživanja kvalitativne metode polustrukturiranog intervjua. Sekundarni podaci dat će teorijsku podlogu kulturnog menadžmenta na primjerima iz znanstvene literature, ulogu kulturne baštine u razvijanju turističke ponude u svrhu prezentacije kompleksa Novi dvori Jelačićevi. Primarni podaci polustrukturiranog intervjua navode podatke o kompletnom stanju Novih dvora iz perspektive Turističke zajednice grada Zapešića čime se nastoji prikazati njihov razvoj od samih početaka do današnjih dana, kao i planovi razvoja u budućnosti iz turističke perspektive.¹¹ Naglasak je i na održivosti samog objekta što predstavlja važnu ulogu u prezentaciji kulturne baštine.

Kako bi se dobio potpuniji uvid u važnost povoljnog upravljanja kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude konkretno na primjeru kompleksa Novi dvori Jelačićevi bit će korišteni primarni podaci. Na temelju kvalitativne metode polustrukturiranog intervjua s djelatnicima Turističke zajednice grada Zapešića prikupljeni su podaci o mišljenjima i stavovima upravljačkih struktura o problematici upravljanja kompleksom Novi dvori Jelačićevi.

¹¹ Milas, G. (2005). Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. Jastrebarsko: Naklada Slap.

2. KULTURNA BAŠTINA

U ovome poglavlju bit će razjašnjena temeljna terminologija pojma kulturne baštine kako bi se razumjela važnost ulaganja i pravodobnog upravljanja kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude. Početak razmišljanja o kulturnoj baštini kao posredniku i predstavniku nacionalnog identiteta krenuo je pri završetku Francuske revolucije.¹² Prije toga bila je zastupljena u užim obiteljskim krugovima te se na taj način prenosila, a kasnije ona ostvaruje veće značenje za cjelokupan narod. U nastojanju da se ne zaborave događaji iz prošlosti, društvo želi osigurati ispravan način upravljanja kulturnom baštinom koja prezentira takve događaje. Pojavom masovnog turizma javlja se velik broj turista s većim financijskim mogućnostima i zainteresiranošću za kulturnim sadržajima.¹³

Prema UNESCO-voj definiciji iz *Konvencije za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine* kulturna baština predstavlja: „Kulturna baština odnosi se na spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti.“ (*United Nations World Heritage Convention Concerning Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, 1972: 1).¹⁴ Prema Ministarstvu kulture i medija Republike Hrvatske kulturna baština predstavlja: „Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.“ (*Croatian Commission for UNESCO*)¹⁵ Kulturna baština obuhvaća materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. S jedne strane materijalna baština podrazumijeva sve važne kulturne spomenike, povijesne lokalitete, artefakte, predmete unutar arheoloških okvira, arhitekture, znanosti ili tehnologije, a nematerijalna se odnosi na društvene vrijednosti i tradiciju, običaje i praksu, estetska i duhovna vjerovanja, umjetnička izražavanja, jezik i ostala područja ljudskog djelovanja.¹⁶ Za međunarodna turistička kretanja u velikoj je mjeri važna suradnja vanjske politike i turizma koja utječe na međunarodni turizam.¹⁷

¹² JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 17-18.

¹³ URRY, J. 2002. *The tourist gaze*. SAGE Publications.

¹⁴ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 21-22.

¹⁵ [Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske - KULTURNA BAŠTINA \(gov.hr\)](http://www.kultura.hr) (pogledano: 7. srpnja 2023.)

¹⁶ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 23.

¹⁷ VUKONIĆ, R. 2001. *Turizam i razvoj*. Mikrorad. Zagreb.

Zahvaljujući ispreplitanju kulturne baštine i kulturnog turizma, doprinosi se konzumaciji nacionalnog identiteta koja postaje dio društvenih skupina.¹⁸ U svrhu zaštite baštine radi potreba budućih generacija važno je razviti svijest i njenu obrazovnu svrhu, a spajanjem nje i turističkog sektora ostvaruju se intrinzična, emocionalna iskustva kojima se posjetitelji povezuju s kulturnim dobrima.¹⁹ Nadalje, kulturna baština usko je vezana sa pojmom kulturnog turizma gdje postoje uzajamni interesi i prezentacija kulturnih resursa.²⁰

Njezina povezanost s lokalitetom može biti na svjetskoj, nacionalnoj, lokalnoj ili osobnoj razini.²¹ Razina svjetske vezanosti većinom neće izazvati snažnu emocionalnu povezanost s lokalitetom, ali je njezina uloga usmjerena na iskazivanje ponosa i poštovanja prema svjetskim civilizacijama. Nacionalna razina poprima odgojno-obrazovnu ulogu gdje turistima nije u cilju primarna posjeta, ali zasigurno nastoje posjetiti i takvu vrstu lokaliteta radi povijesnih razloga. Lokalna razina djeluje u svrhu zaštite i prezentacije prošlosti gradova i sela koji nisu zastupljene u tolikoj mjeri ili im se ne pridaje prevelika važnost. Posljednja podjela stupnjevitosti emocionalne povezanosti s baštinom je osobna gdje je manje poznato prema kojoj kulturnoj baštini posjetitelji ostvaruju najdublju povezanost. Ipak, unatoč manjoj skupini ljudi koja se dublje povezuje s takvom kulturnom baštinom ona postaje izrazom ponosa i vrijednosti. Zbog navedenih mogućnosti vezanja uz kulturnu baštinu, važno je shvatiti kako svaki pojedinac, grupa ili narod imaju drugačije emocionalne vrijednosti, emocije kojima se poistovjećuju s njome.

Zbog povijesne podloge i ratnih događaja, vrlo često su nacionalni simboli drugačije shvaćeni iz perspektiva drugih naroda. Dobar primjer nacionalne baštine i drugačijeg poimanja emocionalne vezanosti za nju predstavlja rušenje Berlinskog zida, nacionalnog simbola Hladnoga rata te komunističkog režima provođenog nad istočnim dijelom grada. Njegovo je rušenje imalo drugačije značenje za ljude predvođene komunističkim režimom i drugačijim svjetonazorom od stanovništva predvođenim demokratskom politikom. Iz tog je razloga važno zaštititi i pružiti objektivnu sliku svakog objekta kulturne baštine, pa čak i kada ona ne predstavlja svima pozitivne emocije. Povijesni događaji bilo iz ratne ili humane perspektive dio su čovjekovog identiteta i imaju važnu odgojnu ulogu o čemu buduće generacije moraju naučiti i biti svjesne. Na taj se način gradilo suvremeno društvo i formirao identitet pojedinaca. Problematika kulturne baštine iz tog razloga može biti ugrožena tokom izbijanja ratnih sukoba

¹⁸ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 13-33.

¹⁹ Isto, 15-18.

²⁰ JELINČIĆ, D. A. 2008. *Abeceda kulturnog turizma*. Meandar. Zagreb. 15.

²¹ Isto, 18.

gdje se može naći pod prijetnjom pljački i razaranja. Brojni su primjeri tokom povijesti gdje se otuđena kulturna imovina krala iz razloga demoralizacije poraženih naroda, ukrašavanja gradova pobijeđenih, ukazivanja manje vrijednosti.²² Od ranijih pokušaja zaštite kulturne baštine zabilježena je optužba Cicerona iz 70. godine pr. n. e. protiv rimskog namjesnika Verresa kod pljačke javnog i privatnog vlasništva, a nadalje 1863. godine sastavljen je *The Lieber Code* o pravnoj zaštiti kulturnih dobara u vrijeme američkog građanskog rata. Haaškom konvencijom iz 1907. godine regulirala su se prava i zakoni o ratovanju na kopnu s općim smjernicama o zabrani uništenja kulturnih dobara tijekom ratovanja. Godine 1954. suvremeno zakonodavstvo utemeljilo je pravila sadržana u *Konvenciji o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, a primjenjiva su i u građanskom ratu.²³ Za vrijeme ratnih sukoba države su obavezne u miru poduzimati mjere zaštite kulturne imovine, a od okupatorskih se snaga zahtijeva poštovanje kulturnih dobara u osvojenim područjima. Zemlje u razvoju na taj su način aktivno reagirale na masovno uništenje vrijednih zbirki i institucija koje su provodili nacisti. Iz navedenih razloga potrebno je adekvatno očuvanje i primijenjena zaštita prilikom upravljanja kulturnom baštinom. Samo se na taj način može osigurati njeno održavanje i ostavština za buduće generacije.

S druge strane, kako bi se takav vid ostavštine pokazao vrijednim u djelovanju turizma te kako bi ta dva aspekta mogla zajedno funkcionirati potrebno je uzeti u obzir sve sudionike prisutne u njihovim međusobnim interakcijama. U njih se ubraja lokalno stanovništvo i njegova kultura, turisti i turistička kultura, rezidualna kultura, turistički djelatnici, menadžerska i poslovna kultura i dr.²⁴ Važno je znati tko su sudionici u procesu konzumacije kulturne baštine zbog razumijevanja tko ima kakve interese i htijenja. Pojam kultura usko je vezan i isprepliće se sa turizmom gdje su oba izuzetno dinamična i sklona promjenama, a određuje se kao način života određenog naroda ili društvene grupe uz svoja razlikovna svojstva. Ona obuhvaća život i interese običnih ljudi, građana, seljaka, urođenika i useljenika, umjetnika i obrtnika. Vidljivo je kako su se kultura i kulturna baština u povijesti često nalazile kao sredstvo manipulativnih političkih planova s obzirom da se nalaze u procesima globalizacije i stalnih promjena. S obzirom na spomenutu dinamičnost koju sa sobom nosi kulturni turizam i promjene koje države unose u režime zemalja, zajednice su suočene s brigom o zaštiti vlastitih interesa. Prilikom interakcije s kulturnom baštinom važno je znati ciljeve kulturnih turista, odnosno njihove želje

22 PROT, L. V. 1992. Rat, kulturna baština i normativna djelatnost. *Informatica museologica*, No. 1-4. 24.

²³ Isto.

²⁴ JELINČIĆ, D. A. 2008. *Abeceda kulturnog turizma*. Meandar. Zagreb. 28-29.

posjete i htijenja. Ležerni i usputni turisti u velikoj mjeri žele posjetiti lokacije materijalne kulturne baštine, a svrhoviti i slučajni kulturni turisti zainteresirani su u većoj mjeri za nematerijalnu kulturnu baštinu.²⁵

U okviru brzo promjenjivih globalnih procesa turizam se suočava sa snažnim fenomenom rasta, a kulturna baština postaje nezaobilazan faktor u aranžmanima turističkih putovanja. Na temelju provedenih istraživanja ustanovljeno je kako se u zadnjih dvadesetak godina značajno povećala potražnja za kulturnim atrakcijama, a kulturni turizam pokazao je značajan rast. Zahvaljujući većim prihodima, boljim uvjetima života i većim slobodnim vremenom, sve je veći broj ljudi dobio mogućnost za putovanjima. Starije stanovništvo čini populaciju koja ima više mogućnosti za odlaske na putovanja radi ranijeg odlaska u mirovinu i boljih materijalnih uvjeta, a ujedno se širi spektar aktivnosti uključenih u turistička putovanja čime se produljuje broj dana boravka radi posjete kulturnim atrakcijama.²⁶

Financijska izvješća pokazala su povećane prihode i profitabilnost ulaganjima u kulturu, a samim time se suradnja s turističkim sektorom ukazala kao način da kulturne ustanove počnu same pronalaziti sredstva financiranja. Zahvaljujući statističkim podacima ustanovilo se kako kulturni turizam može djelovati kao zasebna djelatnost. Upravo se u tome vidio njegov potencijal za povećanje prihoda zemalja, a u tome su profit vidjele destinacije bez velikih turističkih resursa čime su na temelju kulture izgradile vlastiti imidž i ostvarile se kao jedinstvene kulturne destinacije.²⁷

2.1. Diskurs o baštini i njena problematika

Prilikom razmatranja o funkciji koju kulturna baština ima u odvijanju kulturnih procesa postoji fenomen dominantnog ili autoritativnog diskursa o baštini. On predstavlja problematiku vezanu uz interakciju posjetitelja i poistovjećivanje s kulturnom baštinom s kojom dolaze u kontakt.²⁸ Kao jedan od ključnih problema nastanka ove problematike znanstvenica za baštinu i muzejske studije Laurajane Smith navodi nerazumijevanje baštine kao važnog faktora u izgradnji identiteta nacija. Shvaćanje baštine kao nečeg uobičajenog i trivijalnog ukazuje na krivi pristup njenu razumijevanju, a naglasak na stjecanju kulturnog kapitala može nanijeti veliku štetu shvaćanju njene važnosti.

²⁵ MCKERCHER, B.; DU CROS, H. 2002. *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press. 53.

²⁶ JELINČIĆ, D. A. 2008. *Abeceda kulturnog turizma*. Meandar. Zagreb. 21.

²⁷ Isto, 22.

²⁸ SMITH, L. 2006. *Uses of Heritage*. Taylor & Francis e-Library. New York. 5-6.

Autorica naglašava važnost uloge stručnjaka gdje ih pritom oslovljava „čuvarima prošlosti“, a oni time predstavljaju autoritet važan prilikom upravljanja kulturnom baštinom.²⁹ Zahvaljujući stručnoj primjeni znanja, baština postaje identitetska okosnica. Takva identitetska okosnica stalno je u transformaciji i mijenjanju, a autoritativni diskurs formira publiku kao pasivne primatelje. Publika se s jedne strane nalazi usred barijere između aktivnog uključanja u ulogu kulturne baštine. Proces inkluzije krenuo je s projektima gdje se uočio problem vezan za autoritativni diskurs baštine putem procesa učenja o baštini, obrazovanjem stjecanjem kvalifikacija potrebnih za realizaciju pojma kulturne baštine.

U trenutku kada kulturno nasljeđe postane kulturni proizvod započinje povećanje broja dolazaka turista, turističke agencije postaju fokusirane na njegovu prezentaciju i počinje povećanje broja turoperater.³⁰ Zahvaljujući stručnosti struka vezanih uz mogućnost oblikovanja priča o kulturnoj baštini, one postaju velika potražnja na raznim tržištima.

2.2. Turistički doživljaj kulturne baštine na primjeru fotografija

Istaknuta profesorica geografije nasljeđa na Sveučilištu Western Sydney Emma Waterton u članku *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion (Journal of Heritage Tourism)* nastoji ukazati koliku važnost imaju fotografije baštine kod turističkog doživljaja, kakve emocije i iskustva pružaju posjetiteljima te kakav konkretno utisak pružaju na cjelokupni turistički aranžman.³¹ Na temelju provedenih metodoloških istraživanja u današnjem je suvremenom društvu znatno porasla težnja za turističkim obilascima lokaliteta kulturne i prirodne baštine te svaka pojedina lokacija svojim cjelokupnim aranžmanom utječe na raspoloženje posjetitelja.³² Važnost očuvanja baštine postaje ključna za prenošenje uspomena i znanja budućim generacijama, ali i ukazuje na povijest pojedinih naroda, čime ujedno naglašava njihovu vrijednost.³³

Na temelju rada *Uses of Heritage* stipendistice za baštinu i muzejske studije Laurajane Smith te članka Waterton, E.: *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion (Journal of Heritage Tourism, 2009.)* u ovom dijelu diplomskog rada prikazat će se utjecaj kulturne baštine na posjetitelje putem fotografija. Sukladno pročitanoj članku autorice Waterton u

²⁹ Isto, 11-24.

³⁰ PANČIĆ KOMBOL, T.; BOŠKOVIĆ, D. 2001. *Novi turizam u Hrvatskoj*. Hrvatski turizam. Rijeka. 216.

³¹ WATERTON, E. 2009. *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion*. *Journal of Heritage Tourism*. 37-40.

³² Isto.

³³ SMITH, L. 2006. *Uses of Heritage*. Taylor & Francis e-Library. New York.

prvom dijelu biti će razjašnjena metodologija i analiza te odnos fotografija i AHD-a koje obuhvaćaju krajnji rezultat odnosa baštine i turizma, a drugi dio će razraditi studiju slučaja članka autorice Waterton na temelju slobodnog odabira fotografija.

Članak istraživačice i profesorice geografske baštine Emme Waterton govori o fenomenu prikazivanja fotografija kao sredstva za „privlačenje“ turista/posjetitelja. Takav fenomen je s vremenom postao nužno sredstvo za prezentaciju pojedinih baštinskih lokaliteta.³⁴ Pojam autoriziranog baštinskog diskursa (eng. AHD), koji upotrebljava autorica Smith, odnosi se na privilegiranje kulturnih simbola „bijele, srednje/više klase društva“, točnije modeliranja točno određenih fokusa baštine i pojave ciljanih osjećaja kod „publike“.³⁵ „*Taken together, these approaches see visual imagery as a ‘text’ that can be investigated to reveal how discourses actively construct the social world and its subjects (Lazar, 2005, p. 15; Marston, 2004, p. 5)*“³⁶ – citat preuzet iz članka autorice E. Waterton navodi kako istraživanja nastala kao rezultat turističkih studija usmjeravaju i potenciraju na što veći angažman oko razrade kvalitetnih fotografija lokaliteta baštine koji će vizualno privući što veći broj posjetitelja. Stavlja se naglasak na što veći angažman oko kulturnih i ideoloških pristupa te se slike prije dolaska u brošure i marketinške oglase pomno razrađuju.³⁷

Fenomen diskursa ranije spomenutog AHD-a odnosi se ponekad na već spomenute privilegije „dominantnijih“ nacija te stvaranje ponekad i negativnih emocija, pa čak i otuđenja od zainteresiranosti prema takvoj vrsti baštine.³⁸ Takav je diskurs isključivo vezan za određene društvene skupine: bijele, muške, srednje i više slojeve te njihove kulturne aspekte.

Metodologija i analiza kritičkog diskursa (CDA) obuhvaća interdisciplinarnost.³⁹ Kao osnovni faktor u središtu je jezik koji kreira stvaran društveni život fokusirajući se na vrste pitanja koje postavlja, a fokus se stavlja na odnos između slike i gledatelja, točnije objektivne i faktičke konstrukcije slike.⁴⁰ Metodološki okvir koji se koristi u turističke svrhe upotrebljava fotografije kao jednu vrstu promoviranja te, baš kao i tekstualni okvir, onaj vizualni mora predstaviti određeni prikaz baštine kao nešto neizravno i udaljeno, a s druge strane atraktivno i vrijedno posjete od strane turista. Na taj se način stvara određena vrijednost lokaliteta te ona više nije samo neka „stvar“, već ona dobiva konotaciju mjesta, spomenika, ruševine, opatije,

³⁴ WATERTON, E. 2009. *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion*. Journal of Heritage Tourism. 37-40.

³⁵ Isto.

³⁶ Isto, 38.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto, 39-40.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto.

samostana itd. Slika mora biti misteriozna, čime se ne otkrivaju načini gradnje, vlasništva ili drugi elementi njena postanka i trenutna stanja. Sudionici na samoj fotografiji slikani neposredno ispred pojedinog lokaliteta prikazani su kao pasivni promatrači te su pritom također odvojeni kao zasebna cjelina. Takav prikaz s ciljem izražavanja daljine i nepoznatosti predstavlja nepovezanost gledatelja s tim pojedinim lokalitetom. Samim time stvara se želja za posjetu lokaliteta i upoznavanje baštine tog područja.

Odnos fotografija koje su predstavljene u članku i AHD-a je za više od 70-ak % zastupljen te one prezentiraju onaj stvarni i nestvarni dio svakodnevice. Članak nastoji ukazati na pretjeranu upotrebu koncepta AHD-a u kojem dominiraju pojedine grupe u društvu, a čime se ne ostvaruje objektivna percepcija.⁴¹ Kao prihvatljiva alternativa trebala bi biti mogućnost različitog načina pogleda, kao npr. nužnost blizine pojedinaca na fotografiji te njihov vidljivi interes za baštinu na kojoj se trenutno nalaze.

Jedan od glavnih ciljeva ovog članka je isticanje važnosti poimanja baštine i njene valorizacije, točnije razvijanje jednog razumnog koncepta shvaćanja kako su povijesni događaji utjecali na razvoj baštine takva kakva je danas te u kontekstu toga pronaći način informiranja budućih generacija o važnosti zaštite takvih kulturnih dobra. AHD je prisutan, ali primjenom metode koja bi ravnomjerno poticala ravnopravnost svih manjina i nacija ukazujući kako se iz baštine može puno naučiti. Naposljetku, ona je ta koja nam ukazuje što se dogodilo našim precima te kako možemo spriječiti ponavljanje istih grešaka. U današnjem su svijetu fotografije ključan element prenošenja vizualnih poruka o vrednotama ovoga svijeta te o onome što se dogodilo u prošlosti.

⁴¹ WATERTON, E. 2009. *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion*. Journal of Heritage Tourism. 48-49.

2.2.1. Studija slučaja Waterton, E.: *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion (Journal of Heritage Tourism, 2009.)*

Slika 1. Dvorac Lužnica

Izvor: Prikaz dvorca Lužnice iz ptičje perspektive, 2023.

([Dvorac Lužnica | Visit Zaprešić \(visitzapresic.hr\)](https://www.visitzapresic.hr))

Slikano iz ptičje perspektive, vidljiva je pravila simetrija gradnje dvorca Lužnica te prirodna okolina koja ga okružuje čime se ukazuje na očuvanost drveća i travnjaka, kao i cjelokupnog ambijenta. Na slici nema prisutnih ljudi niti prijevoznih sredstava čime se gledatelju dodatno ukazuje ambijentalno okruženje i maštanje o vremenskom periodu 18. stoljeća. Nalazi se na povoljnoj izoliranoj i mirnoj lokaciji čime se vizualno ostvaruje dojam o skladu, rekreaciji i posjeti kulturne znamenitosti. Sukladno održavanju raznih manifestacija na ovom lokalitetu ostvaruje se pozitivan dojam o njegovanom i očuvanom prostoru. Fotografija prikazuje sunčan, topao, proljetni dan ispunjen zelenilom i drugim istaknutim bojama. Na taj se način kulturno dobro prikazuje kao povoljna turistička lokacija za više faktora – osim posjeta kulturne baštine, moguće je boraviti i u očuvanoj prirodi.

Slika 2. Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor

Izvor: [Zagrebačka županija - Zagrebačka županija \(locator-tzzz.com\)](http://zagrebacka-zupanija.com)

(pogledano: 23. rujna 2023.)

U sklopu dvorca nalazi se i duhovno-obrazovni centar Marijin dvor koji omogućava razne edukacije, duhovne seminare, manifestacije i dr. Fotografija je slikana noću te prikazuje ambijentalni prikaz rasvjete i ugođaja kad nema dnevne svjetline. Slika ciljano nastoji privući posjetitelje i prikazati noćni ugođaj kompleksa čime se ostvaruje mogućnost produljenja boravka. Renovirani kulturni kompleks s noćnom rasvjetom prikazuje pravilne simetrične linije i strukturu objekta čime ukazuje na očuvanost i zaštitu.

Slika 3. Vršilnica, Novi dvori Jelačićevi

Izvor: [Vjenčanje u Vršilnici - Vršilnica Zaprešić - Novi dvori \(vrsilnica.hr\)](http://vrsilnica.hr)

(pogledano: 23. rujna 2023.)

Slika prikazuje renovirani kulturni objekt Vršilnicu slikanu s lijeve strane u kasnijim popodnevnim satima, s prikazom izražajne plave boje neba te ružičastim oblacima. Na taj način prikaz postaje zagonetniji, a gledatelju ostavlja još puno prostora za razmišljanje kao npr. kakav je unutarnji izgled, kolikih je dimenzija, što se nalazi sa stražnje strane itd.

Slika 4. Neogotički dvorac bana Josipa Jelačića

Izvor: [Kompleks Novi dvori | Visit Zaprrešić \(visitzapresic.hr\)](https://www.visitzapresic.hr)

(pogledano: 23. rujna 2023.)

Slika neogotičkog dvorca iz razine maslačaka na travnjaku ostavlja dojam njegove stvarne veličine i ljepote koju poprima. U sklopu Novih dvora ovaj je kulturni objekt najznačajniji te je jedno od najposjećenijih mjesta na području grada Zaprrešića. Fotografija pokazuje proljetni dan, očuvanu prirodu, plavo nebo, sunčan, vedar dan čime potiče na odlazak i boravak u prirodi, rekreaciju, ali i posjetu kulturne baštine. Očuvanost predstavlja razinu strahopoštovanja, savjesnog postupanja te važnosti za buduće generacije. Nema prisustva ljudi, pa samim time ostavlja dojam mira, opuštenosti i prostorne organizacije. Predstavlja povijesno okruženje usmjereno prema prosperitetnom modernom društvu.

Slika 5. Neogotička kapelica sv. Josipa

Izvor: [Kompleks Novi dvori | Visit Zaprešić \(visitzapresic.hr\)](https://www.visitzapresic.hr)

(pogledano: 25. rujna 2023.)

Fotografija neogotičke kapelice slikana je sa stražnje strane u zimskom vremenskom periodu, u razdoblju kad je na tom području pao snijeg. Snježna idila ukazuje na ljepotu koju kulturna baština poprima ne samo za vrijeme lijepih sunčanih dana, već i zimi. Gledatelji imaju mogućnost dobiti dojam kako su u 19. stoljeću izgledali zimski dani na zaprešićkom području. Ambijent drveća prekrivenih snijegom i snježni pokrov na kapelici uistinu pružaju očaravajući dojam u očima promatrača.

a)

Slika 6. Umjetnik Matija Skurjeni

Izvor: [Muzej Matija Skurjeni | Visit Zaprešić](https://www.visitzapresic.hr)

([visitzapresic.hr](https://www.visitzapresic.hr))

(pogledano: 25. rujna 2023.)

b)

Slika 7. Muzej Matije Skurjenija

Izvor: [Muzej Matija Skurjeni | Visit Zaprešić \(visitzapresic.hr\)](https://www.visitzapresic.hr)

(pogledano: 25. rujna 2023.)

a) Slika prikazuje čuvenog umjetnika Matiju Skurjenija u Zaprešiću. Fotografija je u crno-bijeloj boji, a fokus je stavljen na umjetnika koji gleda na brošuru galerije (njegova izložba početkom 20. st.). Stražnja pozadina je zamagljena čime se naglasak stavlja na galeriju slika koju je moguće posjetiti. Autor radova ne gleda prema kameri, već pogled usmjerava na ono

što je u tom trenu glavni cilj same slike, a to je naslov njegove umjetničke izložbe. Ovo je jedan primjer umjetničke kulturne baštine izražene putem turističke fotografije.

b) Slika prikazuje suvremeni izgled unutrašnjosti Muzeja Matije Skurjenija gdje se tročlana postava djelatnika Muzeja fokusirala prema kameri. Na taj se način ne prikazuje intimnost i fokus na muzejski primjerak ispred njih, već se izgled slike čini kao privatni primjerak slikan od strane posjetitelja. Prema smjernicama profesionalnog turističkog doživljaja slika bi trebala biti malo udaljena, a pogledi djelatnika usmjereni na izložbeni primjerak.

Tablica 1. Tablični prikaz statističkih podataka kulturne baštine fotografija grada Zapešića

Spomenički kompleks Novi dvori	
Dvorac	1
Vršilnica	1
Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor	1
Kapelica sv. Josipa	1
Muzej Matije Skurjenija	1
Ljudi	
Pasivni promatrači	1
Posjetitelji zainteresirani za posjet baštini	0
Stručnjaci i istrenirani radnici	3
Isključene grupe	0
Djeca	0
Manji broj ljudi na slikama	3

Izvor: Obrada autora

Utjecaj koji kulturna baština ima na intrinzična iskustva posjetitelja vidljiv je na primjeru izložbe *Niobe* autorice mag. geog. Anite Baradić održane u ljetnom periodu 2023. godine na otoku Silbi. Izložba „Od porinuća do nasukavanja“ predstavlja plovidbeni put ratne krstarice u prvoj polovici 20. st., a sjećanja i svjedočanstva tog vremenskog perioda autorica je pomno evidentirala i ispričala prilikom predavanja održanog u sklopu izložbe.

Autorica je intervjuirala nekolicinu živućih stanovnika otoka Silbe koji su svjedočili događaju nasukavanja. Fotografije broda izazvale su duboku emocionalnu povezanost stanovnika s kulturnom baštinom. Stanovnici su kroz fotografije oživjeli stara sjećanja na spomenuti događaj te se pritom javio fenomen koji Smith objašnjava u svome djelu. Pojavom uspomena stanovnici su razvili kolektivna sjećanja na ratno stanje koje ih je zadesilo tijekom Drugog svjetskog rata – na neimaštinu, strah, bolesti, hladnoću. Povezivanje skupina se u ovome slučaju dogodilo između živućih svjedoka događaja, djece i unuka kojima se usmenom predajom prenijela uspomena na događaj iz tog perioda, ali i na ostale pojedince koji su na temelju sličnih iskustava i zanimanja razvili povezanost. Svaka uspomena dobiva novo značenje sa svakom generacijom, a ono je podložno promjenama tijekom generacija u okviru vremena i konteksta.⁴²

Kulturna baština predstavlja proces predvođen emocijom kao najvažnijim faktorom, a on potom stvara vrijednost tog iskustva. Autorica je povezivanjem fotografija ratne krstarice kroz povijest od svojih početaka pa do ostataka u kojima ju je moguće vidjeti danas povezala vrijednost mjesta, uspomena i emocija kojima su se posjetitelji mogli poistovjetiti s kulturnom baštinom otoka Silbe.

⁴² SMITH, L. 2006. *Uses of Heritage*. Taylor & Francis e-Library. New York. 56.

Slika 8. Autorica Anita Baradić s gospođom Mirjanom, svjedokinjom nasukavanja broda

Izvor: Arhiva autorice

Slika 9. Posjetitelji promatraju fotografije ostatka broda

Izvor: Arhiva autorice

Slika 10. Posjetitelji promatraju fotografije ratne krstarice

Izvor: Arhiva autorice

3. INTERPRETACIJA BAŠTINE

Za doživljaj baštine i stjecanje intrinzičnih iskustava vezanih za kulturna dobra vrlo je važna interpretacija baštine. Ona pomaže kao obrazovna djelatnost, a pritom upotrebljava objekte, koristi komunikaciju i izravno iskustvo. Osobna interpretacija predstavlja najučinkovitiji način interakcije posjetitelja s kulturnom baštinom.⁴³ Kako bi se provela učinkovita interpretacija kulturne baštine, važno je prenijeti dovoljnu količinu znanja kako bi se osiguralo dovoljno podataka važnih za turističke posjete. Opasnosti koje se pritom mogu javiti vezane za krive namjere provođenja interpretacije vezani su uz stjecanje profita, a s druge strane moguće je obuhvatiti previše informacija vezanih za dublje povijesno značenje vezano za nju ili premalo informacija gdje više ne posjeduje obrazovnu ulogu.⁴⁴ Njezina glavna funkcija je razvijanje emocija u očima promatrača, posjetitelja prema posjećenom kulturnom lokalitetu. U većini slučajeva posjetitelji ne posjeduju dovoljnu količinu znanja pri posjetu kulturnoj baštini, a interpretacijom se omogućuje edukacija posjetitelja, pružanje užitka i zabave te iskaz poštovanja i odgovornosti posjetitelja prema objektu baštine.⁴⁵

Prilikom provođenja interpretacijskih vještina model preko kojeg se može provoditi dotiče se obrazovnog načina prenošenja znanja o kulturnoj baštini.⁴⁶ Od drugih je metoda interpretacije važno omogućiti i zabavne sadržaje koji pritom, baš kao i obrazovni sadržaji, moraju imati određenu količinu koja se smatra dovoljnom. U tom kontekstu je važno posjetiteljima omogućiti dovoljno podataka da se educiraju o tom lokalitetu/baštini, a u drugoj mjeri omogućiti im zabavne sadržaje kako bi se odlučili ponovno posjetiti odabranu destinaciju. Važno je osmisliti sadržaj potreban da kod turista izazove osjećaj poštovanja i vrijednosti jer takva prezentacija ostvaruje veću posjećenost. Kulturni turizam predstavlja još nedovoljno istraženo područje u kojem je nemoguće saznati interese svih posjetitelja, kao i njihove težnje na kulturnom području. Na temelju provedenih istraživanja pokazalo se kako posjetitelji u fokusu imaju zabavne sadržaje uz popratne kulturne lokalitete od kojih imaju tendenciju naučiti i stvoriti znanje o tome. Posjetitelji dolaze u malim skupinama, a fokus je na izazivanju emocija kojima se stvara povezanost s kulturnom baštinom. Kod provođenja zanimljive interpretacije

⁴³ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 81-82

⁴⁴ Isto, 82.

⁴⁵ Isto, 84.

⁴⁶ Isto, 84.

važno je razmišljanje o kvalitetnom prikazivanju kulturne baštine. Prema Freeman Tilden, 1977. godine interpretacijski dio prezentacije kulturne baštine mora biti povezan s osobnim iskustvom posjetitelja, ona se mora prikazati kao umjetnost, mora biti holistička, predstavlja otkrivanje na temelju informacije, čime privlači posjetitelje da je dulje promatraju i uče iz nje te mora osigurati različiti pristup tako da privuče sve vrste posjetitelja.⁴⁷ Na temelju iznesenog moguće je zaključiti kako mora postojati visok nivo kvalitete potreban kako bi se kulturna baština pokazala zanimljivom posjetiteljima.

Kako bi se promatrana kulturna baština mogla proučavati u kontekstu promatrača i pritom ostala dosljedna provođenju programa informiranja posjetitelja, važno je primijeniti konstruktivno planiranje. Postupak planiranja kod kvalitetne interpretacije kreće se postavljanjem ciljeva i zadataka, slijedi analiza situacije, provođenjem sinteze podataka, preporukama, implementacijom, razvijenom evaluacijom i monitoringom. Kako bi proces planiranja bio učinkovit, kao prvu smjernicu u postupku provođenja interpretativnih programa važno je formirati adekvatna pitanja potrebna za razumijevanje funkcioniranja kulturne baštine, a nakon toga u okviru postavljenih ciljeva odrediti zadatke kojima će se taj cilj moći ostvariti.⁴⁸ Postavljeni zadaci mogu biti usmjereni na provođenje radionica gdje se izrađuje specifičan kulturni suvenir povezan s kulturnom baštinom ili kreiranje pitanja vezanih uz stvaranje znanja o tom kulturnom proizvodu. Provođenje analize situacije potrebno je kako bi se ukazalo stanje na tržištu, mogućnost prepoznavanja potencijalnih resursa, očekivanja posjetitelja i dr. To su sve važni elementi prilikom stvaranja procjene za razvijanje povoljnih interpretacijskih sadržaja. Ukoliko se nastoji ostvariti sadržajno ispravan pristup, potrebno je uključiti više različitih struka povezanih s kulturnom baštinom kako bi se provela procjena provođenja priča te tema koje su zanimljive za pripovijedanje. Analiza situacije važna je kako bi se ustanovilo mogu li pojedine djelatnosti ili obrti biti zanimljivi i služiti kao sredstvo kojim se prezentira lokalna kulturna tradicija. Vrlo često ona postaju *in situ* lokacije gdje posjetitelji mogu učiti iz prezentirane kulture u kojoj se nalaze. Kod provođenja implementacije važan je spoj vremena i određenih rokova kako bi mogla biti učinkovita, a vrlo često se povezuje s evaluacijom čime ostvaruje značajan doprinos za sve situacije koje bi potencijalno mogle ugroziti sam čin interpretacije. Posljednju stavku u provođenju adekvatnog upravljanja predstavlja evaluacija i monitoring koja nastoji osigurati dosljedan plan u budućnosti kako bi se osigurala dugoročno povoljna interpretacija.

⁴⁷ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*.

Meandarmedia. Zagreb. 86.

⁴⁸ Isto, 87.

Drugi faktori koji trebaju biti važni pri provođenju željene interpretacije jest uvažavanje različitosti karaktera posjetitelja. S obzirom na porast broja posjetitelja, važno je primijeniti univerzalne metode kako bi svi posjetitelji bez obzira na svoju različitost mogli uživati u posjetu kulturnoj baštini. U početku je prezentirana kulturna baština bila dostupna isključivo domaćem stanovništvu, a kasnije je dobila ulogu u kojoj je bilo potrebno ostvariti kontakte s drugim kulturama i izjednačiti položaj stranih i domaćih turista. Za uspješno provođenje interpretacije važno je ophođenje s jezičnim i kulturnim različitostima te skupinama posjetitelja s posebnim potrebama.

Potrebno je imati u vidu kako većina kultura imaju različite načine ponašanja i ophođenja s interpretacijskim karakteristikama. U tom kontekstu nastoje se osigurati originalni načini interpretacije kroz zaštitu ljudskog dostojanstva i prava prihvaćajući različita vjerovanja i prava, osiguranje pozitivnog stava prema drugim kulturnim skupinama te uvažavanje različitosti koje postoje među drugim kulturama. Između ostalog, potrebno je imati obzira i prema drugim skupinama u društvu kao što su ljudi s tjelesnim poteškoćama u koje pripadaju ljudi u kolicima, slijepi i slabovidni, ljudi s oštećenim sluhom te stariji i slabije pokretni. Kako bi se provela interpretacija prilagođena svima, potrebno je uvesti Brailleovo pismo za osobe s oštećenim vidom, osigurati dovoljno svjetla, prilagoditi veličinu tiska za slabovidne, materijale za gluhe te ostala potrebna sredstva kako bi se svima omogućila podjednaka interakcija s kulturnom baštinom.⁴⁹

3.1. Uloga *storytellinga*

Storytelling – koncept pričanja priča, svoj početak pronalazi od prvih lovačko-sakupljačkih društava, ribara, obrtnika te dr. Način interpretacije putem pričanja priča nastavio se i kroz govorne vještine rimskih i grčkih filozofa, a kao jedan od događaja kombinacije kulturno-turističke interpretacije ističe se Grand Tour (1660. – 1840.).⁵⁰ Njime su mladi dobivali poduke iz kulture, a rute bi bile vođene sa znalцем o kulturnim lokalitetima gdje bi ih on poslije vodio. Suvremeni početak interpretativnih vodstava kreće po SAD-u, Novom Zelandu i Australiji, a bio je vezan za prirodne reursse.⁵¹

⁴⁹ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 92.

⁵⁰ Isto, 82.

⁵¹ Isto.

Storytelling predstavlja nov način razvoja turističkih destinacija, a fokus je na smanjenju komercijalizacije kulture i nastojanju oživljavanja baštine kroz pružanje kvalitetnog, autentičnog iskustva.⁵²

Grad Zapešić i Turistička zajednica grada Zapešića nastoje provoditi osobne interpretacije *storytellinga* kroz utjelovljenje povijesnih ličnosti bana Josipa Jelačića, Sofije Jelačić, Đure Jelačića, Anke Jelačić te ostalog dvorskog osoblja. Kroz održavanje turističke ture kompleksom moguće je vidjeti profesionalne interpreatore koji nastoje posjetitelje približiti povijesnom dobu vladavine bana Jelačića i njegove obitelji. Šetnjom perivojem i oko dvorca vodič i ostali interpretatori posjetiteljima omogućuju uvid u govor, tematiku i život povijesnog doba 19. stoljeća.

Putovanje predstavlja iskustvo za koje se pretpostavlja da pruža učenje o društvenom životu, kulturi, prirodnom okruženju. S obzirom da se turist odlučuje na promjenu vlastite okoline, nastoji živjeti u ulozi modernog čovjeka i učiti iz vlastitih putovanja. Zahvaljujući takvom razmišljanju i nedovoljnom poznavanju kulturne baštine koju posjećuje, upotreba pripovijedanja i novih saznanja postaje središte njegova zbivanja.⁵³ Zahvaljujući turističkim djelatnostima, postoji mogućnost da se u okviru posla sudjeluje u mogućnosti putovanja na pojedine kulturne lokalitete čime se potiče dodatna briga vezana uz upravljanje kulturnom baštinom.⁵⁴

⁵² LOŽNJAK, Ž. i dr. 2023. *Razmatranje potencijala storytellinga u razvoju održivog kulturnog turizma: primjer Zagrebačke županije*. ET²eR, 5/1. 107.

⁵³ COHEN, E. 1979. *A Phenomenology of Tourist Experiences*. Sociology. 185.

⁵⁴ COHEN, E. 1974. *Who Is a Tourist?: A Conceptual Clarification*. Sociological Review, 22(4).

Slika 11. U okviru kulturne manifestacije provodi se *storytelling* u tradicionalnoj odjeći iz doba bana Josipa Jelačića

Izvor: [U Zaprešiću stavljaju fokus na *storytelling*, interpretaciju baštine i upravljanje doživljajem - HrTurizam](#)

(pogledano: 22. rujna 2023.)

3.2. Primjeri dobre prakse interpretacije baštine

U okviru turističke ponude kompleks Novih dvora posjetiteljima omogućuje zanimljive obrazovno-edukativne radionice koje posjećuju školske grupe, izletnici, lokalno stanovništvo, domaći i strani turisti. U okviru posjete moguće je sudjelovati u stručnim predavanjima, radionicama, konferencijama, kongresima, tribinama, projekcijama, seminarima i ostalom.⁵⁵

⁵⁵ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 118.

Za istu ciljnu skupinu održavaju se i edukativne radionice namijenjene likovnim, dramskim i glazbenim sadržajima. Zahvaljujući Erasmus+ i sličnim međunarodnim programima, kompleks Novih dvora predstavlja usavršavanja iz područja interpretacije kulturne baštine i upravljanja kulturnim dobrima. Na taj se način educira i nudi mogućnost razmjene znanja iz područja menadžmenta muzeologije i upravljanja kulturnom baštinom.⁵⁶

Zahvaljujući dobro razrađenom programu, ostvaruje se jedinstven pristup brendiranju kulturnih sadržaja kroz web, društvene mreže i prepoznatljive suvenire u okviru svih potrebnih znanja vezanih za kulturnu baštinu kompleksa Novi dvori.

Primjer dobre prakse kulturne baštine pri upravljanju kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude predstavlja nekadašnja ljetna rezidencija Habsburgovaca pod nazivom dvorac Schönbrunn. Krajem 17. stoljeća car Leopold I. naručio je njenu izgradnju od baroknog arhitekta Johanna Bernharda Fischera von Erlacha u svrhu lovačke kuće. Nekih pedesetak godina kasnije ona postaje ljetovalište Marije Terezije u rokoko stilu. Palača Schönbrunn predstavlja jedno od najvažnijih kulturnih dobara u Austriji i jednu od najvažnijih znamenitosti Beča još od 60-ih godina prošlog stoljeća. U prosincu 1996. godine palača Schönbrunn uvrštena je na UNESCOV popis mjesta svjetske kulturne baštine koji je uspostavljen 1972. godine na 20. sastanku Odbora za svjetsku baštinu, a pristupanje svjetskom popisu liste zaštite kulturne baštine potvrđuje važnost palače i cjelokupnog vrta kao baroknog umjetničkog djela. Zahvaljujući svjetskoj razini provođenja interpretacije baštine i upotrebi moderne tehnologije, moguće je doživjeti unutrašnjost dvorca i preko eMuseuma na internetskoj stranici dvorca. Na taj način kulturna baština postaje dostupna diljem svijeta svima koji nisu u mogućnosti sami posjetiti lokalitet. Zbog fiksnog vremena rada, dvorac osigurava mogućnost kupnje online karata, a s obzirom na veličinu dvorca i opsežnu mogućnost sadržaja, dvorac nudi više mogućnosti kupnje karata. Cijena karte varira do maksimalno 70 eura, čime se provode parcijalne turističke rute u dvorcu vezane za dijelove koje posjetitelji žele vidjeti. Za posjet privatnom apartmanu i svečanim prostorijama carskog para Franje Josipa i Elizabete cijena karte iznosi 33 eura za odrasle i 23 eura za djecu do 6 godina starosti.⁵⁷ Najveći iznos od 69 eura za ulaznicu predstavlja posjeta devet atrakcija, a one uključuju: palaču Schönbrunn, Tiergarten, Crown Prince & Orangery Garden, Maze, Gloriette, Desert & Palm House.⁵⁸

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ [Alle Tickets & Touren | Schloss Schönbrunn \(schoenbrunn.at\)](https://www.schoenbrunn.at/en/tickets) (pogledano: 10. rujna 2023.)

⁵⁸ Isto.

S obzirom na količinu godišnjih posjeta, zbog lakše organizacije gostima su omogućeni besplatni audiovodiči na 17 jezika, opisi putovanja na 22 jezika ili na 4 dostupna jezika.⁵⁹ Nakon kupnje ulaznica i odabira audiovodiča ili osobnog turističkog vodiča po osobnoj želji posjetitelja, moguće je razgledavanje dvorca i vrtova oko njega, a najbolji vremenski period za posjet dvorcu predstavlja period od travnja do rujna. Mjeseci kada ima najmanje posjeta su siječanj i veljača. Uz mogućnost obilaska vanjskog dijela kulturne baštine dvorca, moguće je isprobati vožnju kočijom u stilu vremena iz kojeg dvorac datira.

S palačom Schönbrunn, bečkim Muzejom namještaja, muzejom Sisi u bečkom Hofburgu i imanjem Schloss Hof, grupacija Schönbrunn, koja je registrirana kao Schloß Schönbrunn Kultur- und Betriebsges.m.b.H., u ime Republike Austrije upravlja vodećim lokalitetima austrijske carske baštine.⁶⁰ Od početka 1992. godine ova kulturna dobra u vlasništvu Republike Austrije sukcesivno su povjeravana Schönbrunn grupi u obliku plodouživanja i ugovora o najmu. Misija Schönbrunn Grupe je omogućiti sredstva za očuvanje i obnovu povijesnih spomenika kroz osjetljivu i korisničku upotrebu za buduće generacije. Glavna smjernica za kojom se povodi grupacije je optimalna zaštita povijesne jezgre. Čineći ove spomenike dostupnima kulturnim, turističkim i rekreacijskim aktivnostima, Schönbrunn Grupa posebno vodi računa o integraciji turističke infrastrukture u okviru kulturne baštine.

Zahvaljujući dobroj interaktivnoj i povijesnoj priči, muzej osigurava dobru marketinšku ulogu u javnosti. Interaktivni web-portal "Svijet Habsburgovaca" predstavlja virtualnu izložbu o povijesti Habsburške Monarhije, sa širokim rasponom tema iz privatnog i javnog života Habsburgovaca, opsežna pripovijedanja o životima vodećih vladarskih ličnosti te objašnjava suvremenu povijesnu pozadinu.

Online platforma "Prvi svjetski rat i kraj Habsburške Monarhije" zamišljena je kao virtualna izložba koja se bavi poviješću rata od 1914. do 1918. u Austriji. Na temelju međunarodnih priznanja, kao što su nagrada *Erasmus EuroMedia / Pečat odobrenja* (Državna nagrada za multimediju i e-poslovanje), nagrade u kategoriji *Kultura, učenje i znanje (Pečat Comenius EduMedia)* i *Medalja Comenius EduMedia*, dodijeljena u Kairu u kategoriji e-Kultura i baština *EuroMedia Seal of Approval* i posebnoj nagradi *Erasmus EuroMedia* projekt zaštite kulturne baštine ostvaruje značajne uspjehe u svijetu.

⁵⁹ [Audioguides für Touren | Schloss Schönbrunn \(schoenbrunn.at\)](https://www.schoenbrunn.at) (pogledano: 10. rujna 2023.)

⁶⁰ [The company | Schönbrunn Group \(schoenbrunn-group.com\)](https://www.schoenbrunn-group.com) (pogledano: 15. rujna 2023)

Slika 12. Palača Schönbrunn

Izvor: Arhiva autorice

Slika 13. Turističke rute kočijom

Izvor: Arhiva autorice

Slika 14. Palača Schönbrunn slikana iz zraka

Izvor: [Schönbrunn Palace Gardens - Great Runs](#)

(pogledano: 28. rujna 2023.)

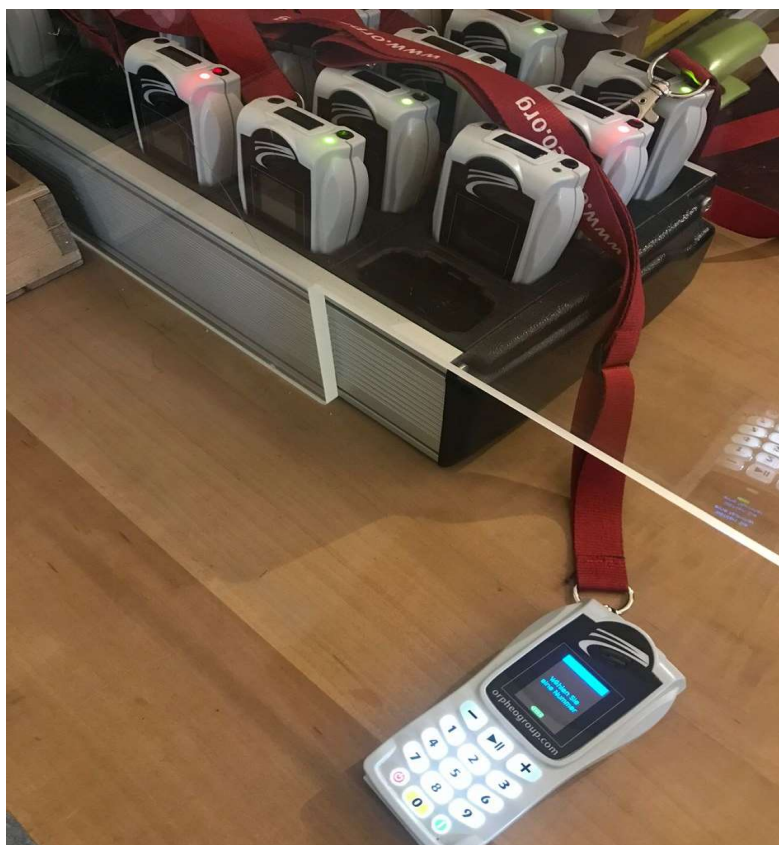
Slika 15. Dvorac Landeck

Izvor: Arhiva autorice

Primjer kulturne baštine i dobre prakse u Europi predstavlja dvorac i muzej Landeck koji se nalazi u pokrajini Vorarlberg, u gradu Landeck u Austriji. Dvorac predstavlja kulturno srednjovjekovno središte grofova Ulten iz prve polovice 13. stoljeća. Danas je posjetiteljima moguća posjeta muzeja gdje prolaze kroz zanimljive srednjovjekovne priče od samih početaka pa do današnjih dana. Svaka prostorija sadrži autentične materijalne ostatke nekadašnjeg namještaja, drvenih dječjih kolica, posuda, vaza, ostataka crkvenih materijala i dr.

Slika 16. Audiouređaji za turističke ture u dvorcu

Izvor: Arhiva autorice

Pri ulasku u muzej moguće je korištenje audiouređaja na kojem svaki broj u muzeju započinje priču o pojedinim scenama iz prikaza ulomaka života nekadašnjih mještana pokrajine Tirol.

Slika 17. Knjige vezane uz povijest grada i pokrajine Tirol

Izvor: Arhiva autorice

Slika 18. Sapuni, masti i kreme proizvedene u pokrajini Tirol

Izvor: Arhiva autorice

Slika 19. Nakit proizveden u pokrajini Tirol

Izvor: Arhiva autorice

Na izlazu iz dvorca moguće je kupiti autentične primjere suvenira specifične za pokrajinu Tirol i grad Landeck. Od suvenira kulturne baštine moguće je kupiti ručno izrađeni nakit – simbol grada, tirolske sapune s mirisima specifičnim za zanate kojima su se bavili mještani te knjige o životu djece iz Tirola.

3.3. Uloga medija u funkciji doživljaja baštine

Pri stvaranju doživljaja baštine važnu ulogu ostvaruju mediji interpretacije čija je dužnost osigurati što vjerodostojniji prikaz kulturne baštine. U okviru toga postoje osobni i neosobni mediji koji nastoje osigurati adekvatan prijenos baštine u okviru upravljanja kulturnom baštinom. Osobni mediji usmjereni su na kulturne rute s turističkim vodičem, pješačke staze, šetnje, vožnje vlakom i kočijama, a pritom se usmjeravaju na male i velike skupine posjetitelja.⁶¹ Specifičnost osobnih medija temelji se na razgovornim vještinama upućenim

⁶¹ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 93

posjetiteljima u okviru predavanja, a vrlo često se događaju u amfiteatrima i konferencijskim dvoranama.⁶² Bazira se na simultanom izvođenju sa tzv. „živim osobama“ koje mogu biti prikazane kao glumci ili druge žive osobe.

Neosobne medije predstavlja vizualna i nevizualna oprema, a glavna funkcija im je da omogućuju stvaranje intimnijeg povezivanja posjetitelja s kulturnom baštinom koju posjećuju. Vizualna oprema obuhvaća pisane materijale, oznake, panele i videoprojekcije, a nevizualna je usmjerena na audioopremu, tj. mobitele.⁶³ Od drugih atrakcija značajni su interpretacijski centri, a razlikuju se od muzeja prema sadržajima koje nude. Ponekad mogu uključivati i restorane, trgovine te pojedine glazbene sadržaje.

Održavanje kulturnih manifestacija i festivala ima veću turističku posjećenost kada se radi o već posjećivanim turističkim odredištima. Njihovo provođenje u sklopu s osobnim i neosobnim medijima predstavlja idealan način da se turisti uklope u destinaciju i svakodnevne životne običaje.⁶⁴

Mogućnost valorizacije kulturne baštine s korištenjem medija za doživljaj kulturne baštine nudi mogućnost unaprjeđenja proizvoda i usluga čime ono postaje preferencija potrošač.⁶⁵ Turisti se većinom odlučuju za putovanja radi rekreacijskih i dokoličarskih aktivnosti, ali se u sve većoj mjeri odlučuju produžiti boravak radi kulturnih interesa, što predstavlja sustavno povećanje turističkih djelatnosti.⁶⁶

⁶² Isto, 93.

⁶³ Isto, 94.

⁶⁴ KIRSHENBLATT-GIMBLETT, B. 1998. *Destination Culture*. Tourism, Museums, and Heritage. 69.

⁶⁵ DEMONJA, D.; GREDIČAK, T. (2014). *Uloga marketinga u razvoju kulturnog turizma u Hrvatskoj*. Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, 13(25).

⁶⁶ REISINGER, Y. 1994. *Tourist-host Contact as a Part of Cultural Tourism*. World Leisure and Recreation, 36. 949.

4. UPRAVLJANJE KULTURNOM BAŠTINOM

Kulturni menadžment ima dvije potkategorije, a to su upravljanje kulturnom baštinom i upravljanje umjetnošću. Upravljanje kulturnom baštinom ili upravljanje kulturnim resursima (termin korišten u sjevernoj Americi) predstavlja međunarodno priznat fenomen vezan za zaštitu baštine. Resursi bi pritom označavali gospodarski segment koja može biti iskoristiv, a baština je vezana uz pojam obveze i održavanja te nije usmjerena prema ekonomskoj dobiti. Važnost upravljanja kulturnom baštinom ostvaruje se kroz proces identifikacije, interpretacije, održavanja i zaštite značajnih kulturnih lokacija, kao i materijalnih segmenata.⁶⁷ Fokus se stavlja na kulturne proizvode koji su usmjereni na ekonomske turističke aktivnosti, čime se nastoje uključiti najbolji, najreprezentativniji primjerci. Vrijednost dobra predstavlja važniju kvalifikaciju kulturne baštine od njene starosti, a pritom takva vrijednost mogu biti i svakodnevni primjerci koji prezentiraju autentičnost proizvoda.

Prema Du Cross i Lee (2007), „Upravljanje kulturnom baštinom je sustavna briga o održavanju kulturne vrijednosti dobara baštine za uživanje sadašnjih i budućih generacija“. Upravljanje kulturnom baštinom i turizam moraju zajedno surađivati, ali njihova suradnja ponekad može uzrokovati sukobe. Zato je bitno shvatiti interese svake strane i poštivati postavljene granice prilikom zajedničke suradnje. Važnost kulturnog dobra predstavlja njegova autentičnost i jedinstvenost. Kroz povijest čovjek je uvijek stvarao tradicijska umijeća i fizičke resurse, a većina njih ne može se više obnoviti. Naša je dužnost da ga očuvamo za buduće generacije koje dolaze. Reprezentativni uzorak predstavlja očuvanje priče koje ta kulturna baština prenosi jer ono postaje nasljeđem sutrašnjice. Termin konzerviranja koristi se pri upravljanju kulturnom baštinom.

Kulturnu baštinu možemo razlikovati po njezinu opsegu, a to je jedna od ključnih stavki prilikom upravljanja njome. Prema tome ona može sezati od velikih povijesnih gradova pa sve do muzejskih zbirki pri materijalnoj baštini te tradicijskim pjesmama, folklornim karakteristikama pri nematerijalnoj baštini. Pritom je važno shvatiti moguće izazove na koje je moguće naići prilikom stupanja u interakciju s kulturnim proizvodima, a od velike je važnosti imati formiran plan, politiku upravljanja kojom se njome može pristupiti na jedinstven način. Prilikom postavljanja adekvatnog upravljanja kulturnom baštinom važno je znati prava vlasništva koja u tom slučaju mogu biti javno, privatno i civilno. Javno i civilno vlasništvo

⁶⁷ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 26-27.

podrazumijeva konzervaciju i edukaciju prilikom upravljanja, dok je privatnom sektoru važan profit, rekreacija i zabava.⁶⁸ Za većinu zemalja vodeću ulogu u upravljanju ima javni sektor ili vlada koja pritom ostvaruje najveća prava. U Hrvatskoj postoje vlasništva u privatnom sektoru, ali ne u većoj mjeri kao što je to prisutno u zapadnim zemljama. Privatna vlasništva najčešće su stečena kupnjom ili nasljeđivanjem. Primjeri privatnog vlasništva su rudnici, lokaliteti industrijske baštine, vinarije, destilerije, gospodarstva, plantaže, muzeji i galerije. Za civilna su vlasništva specifična ulaganja u provođenje konzervatorskih radova. Prenamjene kulturne baštine mogu biti za društveno-administrativne svrhe, kulturne svrhe te u ekonomske svrhe.⁶⁹ Prilikom realizacije kulturnih ustanova i njihove prenamjene najčešće se širi turistička ponuda različitim manifestacijama i aktivnostima kao što su kazališne predstave, izložbe, koncerti, otvaranje interpretacijskih centara, edukacija, osnivanja muzeja i dr. Holistički pristup edukacije učenika i studenata u dvorcima i povijesnim rezidencijama osigurava adekvatnu izobrazbu mladih čime se potiče aktivan angažman i razvijanje svijesti o potrebi zaštite kulturne baštine. Kod ekonomskih prenamjena najčešće su one u hotele koji su u najvećoj mjeri zabilježeni u Francuskoj (10 %) čime obuhvaćaju razne funkcije (vjenčanja, konferencije, kulturna događanja i dr).⁷⁰

Prilikom razmišljanja o povezivanju turizma i kulturne baštine postoji termin koji nastoji ostvariti određeni profit nad gospodarskim pristupom takvih dobara. S jedne strane važno je zaštititi pojedina kulturna područja kako se ne bi narušila njihova autentičnost, najčešće procesom konzervacije, a s druge strane vrlo je važno pitanje tržišta i ekonomske strane ulaganja u kulturnu baštinu. Razlog nastanka specifične grane ekonomije kulturne baštine nastaje neadekvatnim državnim ulaganjima na području kulture. Iz tog je razloga fokus usmjeren na tržište i način ulaganja u kulturnu baštinu. Specifičan oblik turizma pod nazivom turizam baštine obuhvaća specifične socio-kulturne resurse u stvaranju profita stjecanjem kulturnih iskustava posjetitelja kulturne baštine. Upotrebom kulturnih dobara stvaraju se doprinosi čime se ono u najvećoj mjeri oslanja na materijalna kulturna dobra. Time postaje važan iz nekoliko razloga, a to je da ostvaruje značajan gospodarski i društveni efekt, ostvaruje identitet pojedinaca, usmjerava se na sklad i mir u razumijevanju između drugih kultura, osigurava potporu kulturi te je važan u obnovi turizma. Upravo zahvaljujući njemu, moguće je iskoristiti kulturnu baštinu i s ekonomske strane, ali za njen povoljan učinak važno je zaustaviti

⁶⁸ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 28.

⁶⁹ Isto, 33-35.

⁷⁰ Isto, 35.

proces komercijalizacije. Ukoliko turizam prijeđe granicu pri iskorištavanju, isključivo vodeći računa o gospodarskim prihodima, dolazi do pojave komercijalizacije. Ona pritom gubi na vrijednosti koju ostvaruje prema lokalnoj zajednici i posjetiteljima, a nju je lako zamijetiti kada postoji isključiv interes u dobivanju turističkih sredstava.⁷¹ U tom slučaju ne postoji dobra namjera u njenom prezentiranju. Kultura ponekad nužno mora biti prenesena posjetiteljima jer oni dolaze s njom u kontakt pritom učeći o lokalnim običajima i tradiciji. Postoje situacije u kojima komercijalizacija ostvaruje pozitivne učinke, a najčešće se upotrebljava kada u destinaciji vlada siromaštvo.

Postupak upravljanja kulturnom baštinom zagovara razvijanje svijesti u društvu putem edukacije koju se smatra nezaobilaznim elementom u interakciji sa publikom. Društvo čini kulturnu baštinu, kao i obrnuto, te je njihova suradnja važna za osiguranje održivosti kulturnih dobara. Proces planiranja predstavlja dinamičan proces pružanja turističkog iskustva. Zbog svoje dinamičnosti i podložnosti promjenama, potrebno je kontinuirano identificiranje vrijednosti, ciljeva, zadataka i svih popratnih aktivnosti vezanih prilikom upravljanja dobrima. Zbog svoje važne uloge u društvu važno je uključiti lokalnu zajednicu u cijeli taj proces.

Pitanje vlasništva prilikom upravljanja kulturnom baštinom može biti javno, privatno i civilno.⁷² U javna vlasništva ubrajamo arheološka nalazišta, parkove, spomenike, a privatna vlasništva se odnose na tematske parkove, kulturne centre, industrijske zgrade, umjetničke galerije. Civilno vlasništvo ima nadzor nad povijesnim centrima, kulturnim stazama, kulturnim centrima itd.⁷³ Privatno vlasništvo kulturnih dobara može se kupiti ili naslijediti. Moguće je da privatni vlasnici otkupe kulturna dobra od javnog sektora, a važno je da pritom poštuju načela o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Ukoliko sektori privatnog, javnog i civilnog sektora zajedno surađuju, moguće je postići kvalitetno upravljanje.

Koja su to načela koja je potrebno usvojiti kako bi se adekvatno upravljalo kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude? Na temelju svega navedenog, važno je shvatiti kako povećanje broja posjetitelja, jednako tako doprinosi značajnom povećanju prihoda kulturnih dobara. U početku su glavni izvor financiranja bila javna sredstva, a kasnije razvitkom svjesnosti o značaju turizma to postaje turizam. Postoje podjele izvora prihoda koje obuhvaćaju: izravno financiranje, maloprodaju, smještaj, privatne najmove, događanja, interpretacije, ugostiteljstvo, naplatu ulaza, iznajmljivanje.⁷⁴

⁷¹ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 54-60.

⁷² Isto, 65.

⁷³ Isto.

⁷⁴ Isto, 67.

Nematerijalna kulturna baština nije bila shvaćena u tolikoj mjeri potrebnom za očuvanje sve dok nije s masovnim turizmom došlo do opasnosti od njena nestajanja. Sukladno nestajanju kulturnih fraza, javila se potreba prvenstveno od strane lokalnih zajednica za podukom turista autentičnim tradicijskim umijećima. Nematerijalna kulturna baština ne podrazumijeva fizičke resurse, pa je iz tog razloga njome izrazito teško upravljati. Potrebne su specifične strategije prilikom upravljanja njome pri čemu je važno obratiti pozornost na sve dionike unutar njena djelovanja. Glavnu ulogu u tome imaju čuvari, nositelji tradicije i lokalne zajednice.⁷⁵ Važna je uloga ljudskih resursa pri uspostavljanju upravljanja kulturnom baštinom, a pritom je važno shvatiti kulturni značaj, političke interese i način organiziranja kvalitetnog vodstva.⁷⁶

Turisti u velikoj mjeri shvaćaju razlike i cijene tradicijske vrijednosti drugih kultura, ali glavnu ulogu u prezentaciji ostvaruju kulturni i turistički stručnjaci. Njihov je zadatak predstaviti autentičnost kulturnih proizvoda u suradnji s drugim strukama kako bi se mogla predstaviti kvaliteta turističkog iskustva.⁷⁷ Od velike važnosti, između ostalog, predstavlja prepoznavanje mogućih sukoba prije ulaska u projekt provođenja upravljanja kulturnom baštinom. Potrebno je detaljno razmatranje potencijalnih nastanka sukoba te analiza uzroka nastanka, a kako bi se to moglo provesti, potrebno je da sve strane budu uključene, da se osigura otvorena i dobra komunikacija, prilagodljivost i izgradnja konsenzusa većine sudionika.⁷⁸

4.1. Razvojni pregled upravljanja kulturnom baštinom

Kulturna dobra su oduvijek imala važnu ulogu u ljudskim životima te su često mijenjala svoju svrhu ovisno o potrebama društva i vremenu u kojima su se nalazila. Vrlo se često događalo da su crkve i dvorci poprimali ulogu vojnih uporišta, a ponekad se iz napuštenih vjerskih zgrada događala prenamjena u industrijske centre.

Razvoj i zemljopisna ekspanzija turističkih putovanja kreće prvotno samo između razvijenijih zemalja, a kasnije se putovanja odvijaju između više razvijenijih prema manje razvijenijim zemljama te u konačnici između manje razvijenijih zemalja.⁷⁹

Za vrijeme ratnih perioda u napuštenim su se crkvama osnovala administrativna sjedišta. Nakon Francuske revolucije bilo je izrazito mnogo prenamjena jer se širenjem birokracije

⁷⁵ MCKERCHER, B.; DU CROS, H. 2002. *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press. 53-54.

⁷⁶ Isto, 53.

⁷⁷ JELINČIĆ, D. A. 2006. *Turizam vs. identitet, globalizacija i tradicija*. Etnološka istraživanja, (11).

⁷⁸ CARIĆ, H. (ur.). 2004. *Održivi turizam u deset koraka*. Institut za turizam. Zagreb. 36.

⁷⁹ WEAVER, B. D. 2006. *Sustainable tourism: theory and practice*. Elsevier Butterworth Heinemann. Oxford. 9.

javljala potreba za pronalaskom adekvatnih ustanova za obavljanje administrativnih funkcija.⁸⁰ Nadalje, kroz povijest je bilo mnogo situacija gdje su građevine bile prisilno uništene i gdje više nije postojala prenamjena. Najčešće su se takve situacije događale uzrokovane političkim i ratnim terorom gdje su posljedice uništenja bile katastrofalne za kulturnu baštinu pojedinih zemalja. U 20. stoljeću kreće intenzivnija briga i svijest o potrebi zaštite kulturne baštine.

U Parizu je 1972. godine usvojena *Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* u kojoj su se zemlje potpisnice obvezale na usvajanje zakona i propisa u svrhu izrade stručnih kataloga o kulturnoj baštini, zaštiti arheoloških iskopavanja, osnivanju laboratorija za zaštitu i edukaciju. U okviru Međunarodnog seminara turizma i suvremenog humanizma u Bruxellesu 1976. godine bio je usvojen *Dokument kulturnog turizma*, a konačno usvajanje svjetskih smjernica u svrhu korištenja kulturne baštine u turističke svrhe donesen je na Skupštini Svjetske turističke organizacije 28. lipnja 1985. godine u Sofiji.⁸¹

S vremenom se javila potreba uključivanja ekoloških i kulturnih potreba zaštite lokalnih zajednica i njihovih vrijednosti. U tom se slučaju pojavila zainteresiranost za antropološko proučavanje turizma pri čemu se mogla naći poveznica sa čovjekovim interesima i povezanosti sa kulturom.⁸² Proučavanje čovjekovih interesa za kulturnom baštinom postaje važna karika u istraživanjima za potrebe turističkih posjeta.

U Republici Hrvatskoj postoji značajan potencijal za razvijanje turističke ponude u okviru kulturnog turizma, a kako bi se učvrstila svijest o toj potrebi, Hrvatska turistička zajednica preuzela je ulogu promidžbe hrvatske kulture.⁸³

4.2. Primjena znanja i tehnika u upravljanju kulturnom baštinom

Provođenje upravljanja nad kulturnom baštinom nova je pojava prisutna u shvaćanju važnosti kulturne baštine, a sistemi i načini njena djelovanja još uvijek se razvijaju. Postoji usuglašenih pet faza razvoja koji čine: inventar, razvoj početnog zakonodavstva, povećana profesionalnost, pojava konzultacija i pregled dionika te integracija prethodnih praksi prije utvrđivanja zrelosti.⁸⁴

⁸⁰ JELINČIĆ, A. D. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb. 31-35.

⁸¹ GREDIČAK, T. 2009. *Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske*. Ekonomski pregled, 60 (3-4). 198.

⁸² BURNS, P.: *An introduction to tourism & anthropology*, Routledge. 2003.: 11.

⁸³ GREDIČAK, T. 2009. *Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske*. Ekonomski pregled, 60 (3-4). 198.

⁸⁴ MCKERCHER, B.; DU CROS, H. 2002. *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press. 53-54.

Prvi korak u provođenju kvalitetnog upravljanja kulturnom baštinom kreće s razvijanjem svijesti od strane akademika, čelnika zajednice te političara koji nužno prepoznaju njene intrinzične vrijednosti i uviđaju potrebu njene konzervacije. Takva faza postaje prvi korak u provođenju mjera zaštite, a nakon toga slijedi uspostava adekvatnog zakonodavstva za očuvanje i priznavanje. Ukoliko se pojave određeni sukobi unutar upravljačkih korisnika, važno je aktivno predvidjeti moguće sukobe i pravodobno intervenirati, a to je moguće zahvaljujući uspostavljenim kodeksima prakse i očuvanja. Važno je zato znati kako identificirati imovinu i donijeti ispravne zakone pri upravljanju njome.⁸⁵

Jedinstveni značaj kulturne baštine predstavlja svjetska kulturna baština koja je prepoznata kao jedinstvena vrijednost za ljudsko čovječanstvo, a dobivanje njezine oznake može doprinijeti većem broju dolazaka turista. Kada se pojedina kulturna baština definira kao kandidat za listu svjetske kulturne baštine, uspostavljaju se planovi upravljanja i izvješća za pružanje stručne pomoći i osposobljavanja, kao i poticanja javne svijesti, lokalnog stanovništva te međunarodnih institucija za očuvanje svjetske kulturne i prirodne baštine. Na UNESCO-voj listi zaštite nalazi se više od 190 zemalja kao potpisnica koje ubrajaju i prirodnu baštinu kao zajednički segment potrebe očuvanja. Oznaka pod takvim statusom obuhvaća očuvanje i zaštitu cjelokupne kulturne baštine u svrhu interesa cjelokupnog čovječanstva.

Protokol odabira kulturne baštine za koju je potrebna provedba mora zadovoljiti šest kriterija specijalizirana za kulturna mjesta. Ona obuhvaćaju remek-djela ljudske kreativnosti, usmjeravaju se na razmjenu ljudskih vrijednosti, prenose jedinstveno svjedočanstvo kulturne tradicije, moraju biti izvanredan primjerak vrste građevina, arhitektonske ili tehnološke gradnje, primjer tradicionalnog ljudskog naselja te imati povezanost s događajima ili živim tradicijama. Postupkom nominacije provodi se popis lokaliteta od strane država koje žele provesti uvrštavanje lokaliteta. Nakon toga slijedi ocjenjivanje od strane dviju nevladinih organizacija (ICOMOS i ICCROM) gdje se daju preporuke i sugestije o kulturnim i prirodnim značajkama lokaliteta, a konačnu odluku potom donosi Svjetski centar za baštinu.⁸⁶

Jedna od nužnih aktivnosti potrebnih u kontekstu zaštite kulturne i prirodne baštine program je održivog turizma za koji vrijedi provođenje više aktivnosti kod upravljanja te usmjerenje na ekonomske poticajne programe. Ciljevi prema kojima se nastoji osigurati adekvatno provođenje programa usmjeravaju se na djelatnosti održivog turizma u okviru mehanizama u svijetu, zagovaranje politika, strategija, okvira i alata koji smatraju kako održivi turizam ima ključnu

⁸⁵ Isto, 55.

⁸⁶ Isto, 60.

ulogu kod upravljanja, uključiti široki raspon dionika, osnaživanje lokalnih zajednica, osiguranje dionicima svjetske baštine da se ponašaju odgovorno prema lokalnim potrebama, promicanje kvalitetnih turističkih proizvoda i usluga.⁸⁷ Na temelju iznesenih programa zaštite kulturne baštine, vidljivo je kako je fokus na što boljem provođenju upravljanja kulturnom baštinom. Ipak, dodjela oznake neće u većini slučajeva ostvariti sve očekivane rezultate, a može uzrokovati i niz nepovoljnih troškova. Istraživanja pokazuju kako u velikoj mjeri donose dobrobiti za djelovanje zajednica, ali da postoje negativni učinci koje prouzrokuje velika posjećenost lokaliteta. Provedena istraživanja pokazala su kako ne postoje značajnije promjene nakon dodjele oznake lokalitetu, a oni lokaliteti koji su već imali status poznatijeg mjesta nisu doživjeli značajniju promjenu nakon dobivanja oznake.

Diljem svijeta postoji različito provođenje upravljanja kulturnom baštinom, a temelji se na međunarodnim poveljama i kodeksima. Osobe na funkciji koje upravljanja kulturnom baštinom su stručnjaci za baštinu i upravitelji imovinom koji obavljaju postupak provođenja odabira adekvatnih dionika koji će sudjelovati u procesu pravodobnog ophođenja prema kulturnim dobrima. Međutim, udjel turista koji uobičajeno odlaze na „kulturni“ odmor raste te je u 1997. godini njihov udjel bio 21,5 %, a u 2002. godini 29 %. Na temelju provedenih istraživanja, turisti kojima je glavni motiv putovanja posjet kulturnom nasljeđu su obrazovaniji, bolji potrošači, putuju u skupini i pripadaju turistima s većim financijskim sredstvima.⁸⁸

4.3. Prijetnje i komplikacije pri upravljanju kulturnom baštinom

Prilikom provođenja procesa upravljanja kulturnom baštinom moguće su komplikacije čime se znatno otežava, sprječava ili usporava proces povoljne zaštite. Idealan sistem upravljanja postoji kada se područjem kulturne baštine upravlja preko jedne agencije, a ukoliko se radi o više njih ili takva agencija ne postoji, vrlo se teško u tom slučaju može postaviti ravnomjerna kontrola.⁸⁹ Postoje izuzeci gdje se takav sustav kontrole s više agencija pokazao učinkovitim. U tom slučaju radi se o većem području gdje je potrebno više nadzora na različitim područjima. Od velike je važnosti da sve uključene stavke/agencije budu profesionalne i usmjerene na uspješno izvršenje zadatka vezanog za upravljački sektor.

⁸⁷ Isto, 60.

⁸⁸ VRTIPRAH, V. 2006. *Kulturni resursi kao činitelji turističke ponude u 21. stoljeću*. Ekonomska misao i praksa, (2). 287.

⁸⁹ MCKERCHER, B.; DU CROS, H. 2002. *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press. 60.

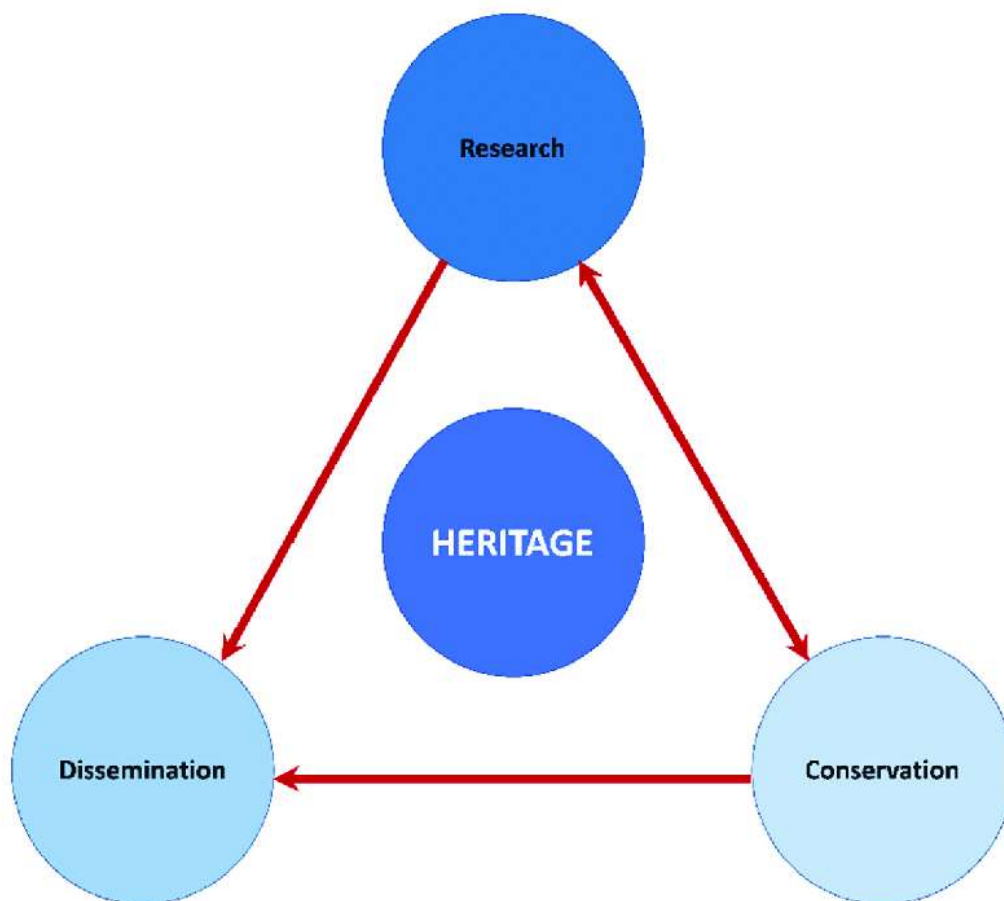
Od drugih komplikacija koje mogu nastati mogu se izdvojiti problemi s vođenjem birokracije, tj. rukovođenjem kulturnom imovinom, ekonomski aspekt i dr. U zemljama koje provode centraliziranu politiku takav pristup ostavlja najveći trag jer se time provodi autoritativna politika nad njome. Postoje situacije kada službenici lokalne uprave bez iskustva i obrazovanja provode upravljanje nad kulturnom baštinom, ali oni u tom slučaju nastoje ostvariti ekonomski profit i zbog nedostatka znanja iz aspekta kulturnog menadžmenta usmjeravaju se na oportunističke mogućnosti stjecanja profita.⁹⁰ Veliki problem predstavlja korupcija koja predstavlja prikrivenu politiku pri upravljanju kulturnom baštinom, što znatno otežava mogućnosti objektivnog pogleda pri njenu vlasništvu. Mnoge megalomanske kompanije sklone su nepravednom provođenju prakse dodjele novčanih sredstava, a vlada pritom često nije dovoljno moćna da utječe na promjenu upravljačkih vlasti.

S obzirom na kratko trajanje turističkih proizvoda, nužno je uspostaviti kvalitetnu razinu marketinga kako bi se uspostavilo fleksibilno tržište.⁹¹ U okviru toga javlja se potreba za novim proizvodima i na taj se način omogućuje dinamičan proces prezentacije kulturnih dobara i njegove konzumacije.

⁹⁰ Isto, 60.

⁹¹ LUKOVIĆ, T. 2008. *Selektivni turizam, hir ili znanstveno-istraživačka potreba*. Acta turistica nova, 2 (1).

Slika 20. Kružni tok upravljanja kulturnom baštinom

Izvor: [Flows among the different aspects of heritage management. | Download Scientific Diagram \(researchgate.net\)](#)

(pogledano: 10. rujna 2023.)

5. KULTURNA BAŠTINA GRADA ZAPREŠIĆA

Na udaljenosti od 17 km zapadno od grada Zagreba pozicioniran je grad Zaprešić koji sa obuhvaćenih devet gradskih naselja broji približno oko 25.223 stanovnika.⁹² Zahvaljujući banu Karlu Batthyanyju, s obzirom da je lokacijski taj prostor smatran povoljnim za život, mnoge su velikaške obitelji u prošlosti gradile svoje rezidencije u gradu i njegovoj okolini. Zahvaljujući njihovom kulturno-graditeljskom doprinosu u današnje je vrijeme moguće zamijetiti brojne dvorce i kurije u kojima su boravili.

Dvorci sagrađeni na zaprešićkom području su: Dvorac Lužnica, Dvorac Januševac, Dvorac Laduč, Dvorac Jakovlje, Dvorac Gornja Bistra.⁹³ Vrijedan doprinos materijalnoj pokretnoj kulturnoj baštini predstavlja jedan od suosnivača Društva naivnih likovnih umjetnika Hrvatske, hrvatski slikar Matija Skurjeni kojem se pripisuje zasluga kreiranja zbirke slika, a koje se čuvaju u kompleksu Novi dvori.⁹⁴ Nadalje, značajan doprinos kulturnoj baštini grada predstavljaju i zbirke kompleksa Novi dvori u drugim muzejskim i privatnim zbirkama, a dijele se na Zbirku Hrvatskog povijesnog muzeja, Zbirku Muzeja grada Zagreba i ostale privatne zbirke. Značajnu stavku u poimanju kulturne baštine grada imaju i baštinske memorabilije, knjige, arhivi, audiozapisi, zbirka keramike Inker u Muzeju za umjetnost i obrt. Nematerijalna kulturna baština uključuje enogastronomiju Zaprešića i okolice kojoj pripada tradicionalna proizvodnja piva, vinarstvo, vinogradarstvo i podrumarstvo zaprešićkog kraja, mljekarstvo i slastičarstvo. Tradicionalni obrti grada Zaprešića uključuju tvornicu Hrvatski kišobran i brijačnicu „Žare“. Od postojećih programa održavaju se *Dani Jelačića* ili *Ban fan fest, glazbeni ciklus Ban. Glazba. Uspomena, Zaprešićke žetvene svečanosti, Ljeto kod bana*, interaktivna predstava na otvorenom *Srce u bronci iliti Život bana Josipa Jelačića u 9 postaja i nešto više pjesama*, književno-likovni natječaj za djecu *Trenutak uspomene*. Kompozicija materijalne nepokretne i pokretne kulturne baštine i nematerijalne kulturne baštine omogućuje i ostvaruje dobit i daljnji potencijal za lokalnu zajednicu grada Zaprešića i njegove okolice. Osim lokalne zajednice tri baštinska resursa proizašla iz materijalne pokretne kulturne baštine imaju međunarodni značaj i ostvaruju važnost po pitanju nacionalne sfere, a radi se o pjesmama o banu

⁹² [Zaprešić | Hrvatska enciklopedija](#) (pogledano: 7. svibnja 2022)

⁹³ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 118. 32-35.

⁹⁴ Isto, 36.

Jelačiću, zbirci slika Muzeja Matije Skurjenija, književnog popisa bana Jelačića. Održavanjem programskih djelatnosti, poput festivala i manifestacija, aktivno se potiče promocija kulturne suradnje na međunarodnoj razini, a fokus je na revitalizaciji i očuvanju kulturne baštine. Suradnjom s vanjskim suradnicima potiče se očuvanje povijesnih elemenata tijekom boravka bana Josipa Jelačića na zaprešićkom području, a to se postiže organiziranjem povremenih izložbi i provođenju umjetničkih programa. Nadalje, organizacijom rezidencijalnih umjetničkih programa fokus se ostvaruje u potenciranju dugoročnih veza i partnerstva. Kroz izvedbena događanja nastoji se izazvati stvaranje doživljaja na baštinskom lokalitetu, a ona se omogućavaju kroz muzejski/baštinski teatar, pantomimu, lutkarstvo, glazbene i plesne izvedbe. S obzirom na porast *storytellinga*, utjelovljuju se povijesne ličnosti kroz osobne interpretacije u vođenim turama pod nazivima *Moj stric ban, Od Zrinskih do Jelačića – svi vlasnici Novih dvora, Večernje priče iz Novih dvora, Žene u Novim dvorima*. Kreativnim i interaktivnim edukativnim radionicama potiče se izrada keramike, grafike, tehnike krajobrazne i „žive“ arhitekture, izrada kostima i lutaka, kišobrana. Od ostalih obrazovno-edukativnih aktivnosti provode se predavanja, konferencije, kongresi, tribine, projekcije, seminari i dr.

5.1. Povijesni pregled razvoja kulturne baštine grada Zaprešića

Zahvaljujući značajnoj kulturno-spomeničkoj baštini, grad Zaprešić pripada neodvojivoj regionalnoj, nacionalnoj i europskoj cjelini unutar Zagrebačke županije što se manifestira kroz kulturni život grada, politiku, sakralnu kulturu, turistički aspekt, gospodarski razvitak, prirodne cjeline, urbanizam, obrazovanje i sportska događanja.⁹⁵ Navedeni elementi pozicioniraju grad na listu najpoželjnijih hrvatskih gradova za život prema mnoštvu gospodarskih i društvenih standarda, a time se i kreira kvaliteta života u gradu. Pogodan geografsko-strateški položaj grad ostvaruje zahvaljujući rijekama Savi na jugu, Sutli za zapadu i Krapini na istoku zbog čega dobiva i ulogu ostvarivanja komunikacije, oznaka razgraničenja i funkcije prirodne zaštite.⁹⁶ Smještajem u nizinskom prostoru između Marijagoričkog pobrđa, obronka Medvednice i rijeke

⁹⁵ GOLJAČKI, Višnja (ur.). 2015. Zaprešić: monografija. Grad Zaprešić. Zaprešić. 9-10.

⁹⁶ Isto, 116.

Save, te unutar regionalnih i međunarodnih prometnica, grad Zaprešić dobiva „titulu“ sjeverozapadnih vrata Zagrebačke županije.⁹⁷

Početak života na području zaprešićkog kraja počinje u vremenskom periodu pretpovijesti kad su pronađene kamene neolitske sjekire u Brdovcu, bakrene sjekire, pougljeni čamci iz eneolitskog doba u općini Mariji Gorici, a antički ostaci poput oruđa za rad, raznog posuđa, lonaca, novaca, nakita i sl. otkriveni su na područjima Drenja, Laduča i Šibica. Od ukupno 14 arheoloških lokaliteta najstariji se datiraju u mlađe kameno doba i eneolitik. Nadalje, u kasnijim procesima doseljenja Hrvata krajem VI. st. formiraju se nove kulture koje svoj vrhunac postižu tijekom VII. st.⁹⁸ Povijesni zapisi nadalje spominju Aču koji od kralja Ladislava I. Arpadovića, utemeljitelja Zagrebačke biskupije, 1094. godine dobiva zemljišta s prostora istočne i zapadne strane Medvednice kako bi zaštitio novoosnovanu biskupiju.

Prvi spomen grada pojavljuje se 1209. godine u pisanoj povelji (listini) hrvatsko-ugarskoga kralja Andrije II. Arpadovića u kojoj isti priznaje posjede kneza Vratislava, pripadnika roda Ača, tadašnjeg zagrebačkog župana, a u povelji se spominju i drugi posjedi u blizini grada. Zahvaljujući sakralnim dokumentima, poput popisa župa Zagrebačke biskupije od 1334. godine, vidljivo je spominjanje crkve i župe sv. Petra u Zaprešiću. U kasnijim crkvenim zapisima spominju se prve naznake imena grada u drugačijim formulacijama, a kao siguran pisani spomen imena i mjesta grada uzima se 1494. godina.

Veliki značaj povijesne ostavštine i doprinosa kulturnoj baštini područja grada Zaprešića i okolice imaju dvorci sagrađeni od strane velikaških obitelji koje su utjecale na kulturno-politički život toga prostora. Upravo zahvaljujući mirnom okruženju i već napomenutom povoljnom geopolitičkom položaju grada, potiče se razvoj kulturne baštine.

Dvorac Lužnica građen je od strane obitelji Rauch krajem 18. st. , a čine ga četiri cilindrične kule. Arhitektonski dekorativni elementi građeni su u baroknom stilu čime se svrstava među prepoznatljive stilove kontinentalnog dijela Hrvatske. Dvorac predstavlja tipični vlastelinski posjed zahvaljujući perivoju s ribnjakom, a nakon smrti posljednjeg vlasnika dvorca, baruna Geize Raucha, dvorac su kupile sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskog kako bi brinule za bolesne i nemoćne časne sestre.⁹⁹ Danas dvorac ima funkciju Duhovno-obrazovnog centra te se još

⁹⁷ Isto, 17.

⁹⁸ Isto, 16-17.

⁹⁹ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 33.

naziva i Marijin dvor, a vode ga i dalje sestre milosrdnice. One djeluju u svrhu obrazovanja odraslih, a u dvorcu je moguće organizirati konferencije, stručne seminare i savjetovanja po potrebi zainteresiranih.

Slika 21. Dvorac Lužnica

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Dvorac Januševec građen je 1828. godine od strane generala Vrkljana te je za vrijeme Drugog svjetskog rata morao biti restauriran zbog teškog stradanja. U centru same građevine nalazi se rotunda a kupolom, a objekt se proteže na dva kata. Dvorac predstavlja klasicističku građevinu te zasigurno jednu od važnijih na području Hrvatske građenu u tome stilu.

Slika 22. Dvorac Januševec

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Gradnju *Dvorca Laduč* inicirao je barun Vladimir Vranyczany prema nacrtima arhitekta K. Waidmana 1882. godine. Građen je u francuskom stilu, s vrtom s prednje strane dvorca. To je jednokatni dvorac sa svečanim dvokrilnim stubištem koje vodi na prvi kat s dekoracijama na stropovima.¹⁰⁰ Danas je u njemu smještena socijalna ustanova za djecu.

¹⁰⁰ Isto, 35.

Slika 23. Dvorac Laduč

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Dvorac Jakovlje svrstava se u drugu polovinu 18.st. kao jednokatna kurija, a početkom 19. st. dobiva dogradnju dvaju bočnih krila te pročeljnu dekoraciju.¹⁰¹ Krasí ga i nebarokno stubište, a danas služi kao stambeni i radni prostor likovnih umjetnika.

¹⁰¹ Isto, 35.

Slika 24. Dvorac Jakovlje

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Dvorac Gornja Bistra datira u period od 1770. do 1775. godine. Njegovu gradnju inicirao je Krsto II. Oršić. Čini ga ovalna dvorana s mitološkim freskama na svodu te niz prostorija uz vanjske zidove povezanih velikim hodnikom.¹⁰² U dvorcu se nalazi i dvorska kapela pravokutnog tlocrta smještena na području istočnog dijela.

¹⁰² Isto, 35.

Slika 25. Dvorac Gornja Bistra

IZVOR: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

5.2. KULTURNO-POVIJESNI KOMPLEKS NOVI DVORI JELAČIĆEVI

Prvi zabilježeni spomen Novih dvora započinje početkom 17. stoljeća gdje se navodi kao kurija (*Curia nova*) kod Zaprešića. Kao godina osnutka smatra se 1611. godina, a prvi je vlasnik bila plemićka obitelj Zrinski.¹⁰³ Sve do prelaska u vlasništvo trgovačke talijanske obitelji Čikulin zadržava gospodarsku ulogu. Obitelj Čikulin dobiva afirmaciju među hrvatskim plemstvom, a barun Franjo Čikulin postaje prvi član obitelji koji dobiva vlasništvo Novih dvora. Posljednji značajniji nasljednik obitelji Čikulin bio je Ivan Franjo Čikulin koji nije značajnije ulagao u renovaciju kompleksa, a nakon njegove smrti imanje nasljeđuje njegova nećakinja Julijana Moscon nakon smrti njena muža iz obitelji Sermage.

Njezin sin Petar Troilo Sermage naslijedio je imanje i veliko bogatstvo svoje majke, a ulaskom u brak s groficom Anom Drašković širi svoje veze s utjecajnom obitelji. Zaslužan je za velike promjene na imanju širenjem stare kurije koja počinje nalikovati na dvorac, a gradi

¹⁰³ JAKAŠA BORIC, V.; BILUŠIĆ DUMBOVIĆ, B. 2005. *Novi dvori zaprešićki*. Peristil, 48/1. 115.

Vršilnicu. Nakon smrti Petra Troila i njegove supruge 1771. godine dolazi do nesuglasica petero nasljednika oko podjele zemljišta.¹⁰⁴ Prema arhivskoj građi 1802. godine vlasnici posjeda bili su još uvijek obitelj Sermage. Nakon njih obitelj Festetić ostvaruje pravo na posjed jer se sklapa brak između njihova člana i obitelji Sermage. Službena potvrda zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca Karlu Festetiću 1821. godine potvrđuje kako ta obitelj ostvaruje pravo tada na posjed, a uz samo imanje posjede imaju i u Križevačkoj, Požeškoj, Varaždinskoj i Zagrebačkoj županiji čime imaju veliko bogatstvo u onim vremenima. Festetići obnavljaju i šire posjed imanja.

Godine 1841. nasljednik imanja Dragutin Festetić prodaje imanje Aleksandru Erdödyju iz mađarske loze koji je desetak godina bio upravitelj imanja. S obzirom da je tamo rijetko boravio, a obnašao je dužnosti kapetana grada Varaždina, carskog tajnog savjetnika te vrhovnog mešetara ugarskih kraljevskih staja, Aleksandar 1851. godine prodaje novodvorsko imanje banu Josipu Jelačiću. Dokument koji svjedoči o kupnji Novih dvora zove se *Vjerodostojni ispis*, a radi se o kupoprodajnom ugovoru od osam listova teksta gdje je naveden iznos kupovine od 175.000 forinti.¹⁰⁵ Na njemu se ujedno nalazi prikaz dvorca u to doba, čime predstavlja najstariji njegov prikaz te se smatra kako je ban kupio već obnovljen dvorac.

Na temelju pisama koje ban piše dvorskom upravitelju Horvatu vidljivo je kako ban provodi uređivanje dvorca (poliranje, bojenje, čišćenje). Na temelju arhivske građe iz privatnih zbirki moguće je saznati detaljnije o eksterijeru i perivoju za vrijeme njegova boravka na imanju, a zahvaljujući popisu arhivske građe vidljiv je popis inventara pomoću kojeg je moguće rekonstruirati unutrašnjost dvorca. Nakon Jelačićeve smrti 1859. godine sva pokretna i nepokretna dobra nasljeđuje njegova supruga Sofija, nakon čije ponovne udaje, imanje prelazi u ruke banova brata, Jurja Jelačića. Juraj se posvetio očuvanju i izgradnji obiteljske grobnice Jelačić za koju je projekt napravio hrvatski arhitekt i graditelj njemačkog podrijetla Hermann Bolle. Posljednja iz roda Jelačić bila je Anka Jelačić koja je Nove dvore oporučno ostavila u nasljedstvo hrvatskom narodu te u svrhu zaštite Novih dvora kao nacionalne baštine osnovala Zakladu bana grofa Josipa Jelačića, odobrenu od strane Vlade 1919. godine.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Isto, 113.

¹⁰⁵ Isto, 114.

¹⁰⁶ JAKAŠA BORIĆ, V.; BILUŠIĆ DUMBOVIĆ, B. 2005. *Novi dvori zaprešički*. Peristil, 48/1. 115.

Za vrijeme trajanja Nezavisne Države Hrvatske Zaklada bana grofa Josipa Jelačića nije postojala samostalno nego je bila pripojena Zemaljskoj gospodarstvenoj zakladi. Time su Novi dvori potpali pod upravu Ministarstva seljačkog gospodarstva NDH s novim nazivom Državno dobro bana Jelačića Novi dvori. Godine 1942. i 1943. ono dobiva državnu pomoć pa započinju obnove fasade i južnog pročelja. Za vrijeme NDH u njima boravi poglavnik Ante Pavelić.

Veliki doprinos upoznavanju javnosti s jedinstvenim gospodarsko-kulturnim kompleksom Novi dvori dao je dugogodišnji predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Zaprešiću, Stjepan Laljak. Za svoga je života Stjepan Laljak aktivno poticao obnovu kompleksa Novi dvori ukazujući na političku nepravdu i nemarno zatečeno stanje spomeničkog kompleksa.¹⁰⁷ U ovom će poglavlju biti razrađeni baštinski resursi kompleksa Novi dvori koje čini materijalna nepokretna kulturna baština, materijalna pokretna kulturna baština i nematerijalna kulturna baština.¹⁰⁸

Muze d. o. o. za savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu donosi podjelu baštinskih programa i resursa na materijalnu nepokretnu kulturnu baštinu, materijalnu pokretnu kulturnu baštinu, nematerijalnu kulturnu baštinu i postojeće programe.¹⁰⁹ Materijalna nepokretna kulturna baština obuhvaća krajobraz kompleksa Novi dvori, građevine kompleksa Novi dvori te dvorce zaprešićkog kraja. Materijalna pokretna kulturna baština obuhvaća zbirke u kompleksu Novi dvori, zbirke kompleksa Novi dvori u drugim muzejskim i privatnim zbirkama, zbirke zaprešićkog kraja u drugim muzejskim zbirkama. Nematerijalna kulturna baština uključuje enogastronomiju Zaprešića i okolice te obrte Zaprešića. Od postojećih programa ubrajaju se kulturna te sportsko-rekreativna događanja u Novim dvorima.¹¹⁰

5.2.1. Materijalna nepokretna kulturna baština

U materijalnu nepokretnu kulturnu baštinu Novih dvora ubraja se krajobrazni dio kompleksa te građevine kompleksa Novi dvori. Krajobrazni dio kompleksa Novi dvori obuhvaća perivoj kompleksa Novi dvori i park-šumu Hrastinu.¹¹¹

¹⁰⁷ LALJAK, S. 1991. *Novi dvori od Jelačića bana do naših dana*. Matica Hrvatska Zaprešić. 5-7.

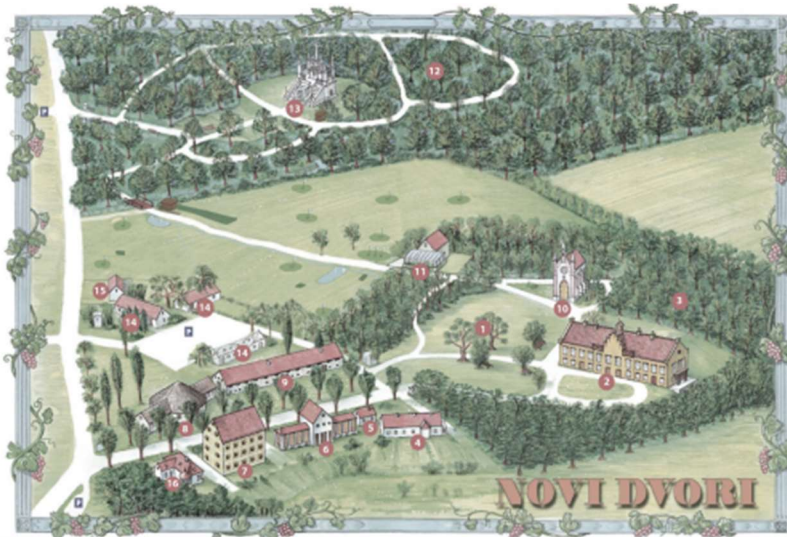
¹⁰⁸ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 15-16.

¹⁰⁹ Isto, 15.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Isto, 17.

Slika 26. Ilustrirana karta Novih dvora

Ilustrirana karta Novih dvora³

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Turistička atrakcijska osnova spomenutog *perivoja* su specifična obilježja romantičarske parkovne arhitekture nastale sredinom 19. stoljeća te se u njemu nalaze razne sorte drveća, a neka od njih su gimnoklad, trnovac, crvena bukva i ostale.¹¹² Specifične su vizure i vedute koje se nalaze u pravcu usmjerenim prema dvorcu i kapeli te prema sjevernim obroncima Zagrebačke gore.

¹¹² RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 17-18.

Slika 27. Stara fotografija perivoja

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića
RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

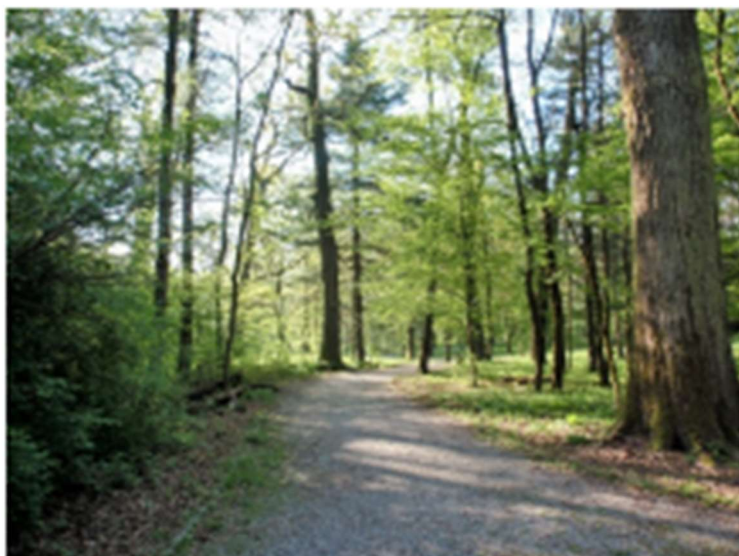
Slika 28. Park-šuma Hrastina

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića
RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Park-šuma Hrastina čini ekološku cjelinu koja se nalazi oko grobnice Jelačić, a radi se o hrastovoj šumi unutar gospodarskog kompleksa Novih dvora.¹¹³ Po pitanju održivosti čini važan faktor pri stvaranju kisika i pročišćavanju atmosfere, pri poljodjelskim aktivnostima, šumarskim važnostima, vodnim režimima, turističkim i zdravstvenim djelatnostima. Po pitanju zaštite ovog šumskog prostora je prijedlog *Šumarskog lista* da se 50 metara od rubnog dijela šume ne uspostavi gradnja radi zaštite prirodnih resursa i potencijala cjelokupnog grada Zaprešića.¹¹⁴

Slika 29. Prikaz hrastove šume u Novim dvorima

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Građevine kompleksa Novi dvori su: *dvorac, zgrada bivšeg đačkog doma, stambeno-gospodarska zgrada, kuća Marof, kukuružarnik, spremišta plodina / Muzej Matije Skurjenija, Vršilica, velika staja. Kapela sv. Josipa, vrtlareva kuća, grobnica obitelji Jelačić, gospodarske zgrade, ulično-stambeni niz, ulične stambene zgrade.*¹¹⁵

Dvorac čini centralni dio Novih dvora. Konstrukciju dvorca čini jednokatni objekt izduljene pravokutne osnove s dvostrešnim krovom, a formirao se naknadnim dogradnjama malene kurije iz 17. stoljeća. Prostorna struktura dijela dvorca potječe iz 18. stoljeća, što je

¹¹³ Isto, 18.

¹¹⁴ Isto.

¹¹⁵ Isto, 19.

vidljivo po elementima podruma i prizemlja. Zadnju značajniju fazu čini oblikovanje pročelja sredinom 19. st. u stilu romantičnog historicizma s reminiscencijama gotičkog stila. Dvorac se sastoji od prizemlja (soba za kuhara, soba za vratara, soba za kućne čistače), prvog kata (velika dvorana – salon, blagovaonica, biljarska soba, konjanička (husarska) soba, soba za goste), potkrovlje: soba za goste, podrum: prostor za odlaganje zirnice i ogrjeva, pivnica.

Slika 30. Prikaz slike iz 1897. godine

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Zgrada bivšeg đačkog doma nalazi se u perivoju udaljenog sjevernije od dvorca, a datira iz 1960. godine. Izgrađena je prema projektnom planu arhitekta Vjenceslava Richtera koji ostvaruje značajan doprinos na području hrvatske poslijeratne arhitekture. Kompozicija zgrade je razvedena tlocrtna koja ima specifična tipološka i morfološka obilježja. Čini je spoj konstruktivizma i funkcionalizma, a jednostavni čisti oblici, armiranobetonske međukatne konstrukcije, ravni krovovi, pročelja obrađena glatkom žbukom i velike ostakljene prozorske površine čine zanimljivu cjelinu takve troetažne zgrade. Preko drvene barake dom je bio s dvorcem povezan kao paviljon. Dom su činile 32 sobe s po tri kreveta, kuhinja, blagovaonica, kupaonica i sanitarni čvor.

Slika 31. Prikaz stanja nekadašnjeg đачkog doma

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Stambeno-gospodarska zgrada nalazi se u istočnom dijelu prilazne aleje i čini posljednji dio niza gospodarskih zgrada. Njezina gradnja je započela u prvoj polovini 19. stoljeća, a prizemna zgrada s podrumom je zaštićena dvostrešnim krovom pokrivenim biber crijepom dok su nosivi obodni zidovi građeni opekom. Pročelja su građena od glatke žbuke s pravokutnim prozorskim osima. Namjena zgrade bila je sjedište glavnog upravitelja novodvorskog imanja.¹¹⁶ Na početku podruma postojala je vinska preša te sve potrebno za preradu grožđa na području grada i okolice.¹¹⁷

¹¹⁶ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 32-35.

¹¹⁷ Isto, 21.

Slika 32. Prikaz stambeno-gospodarske zgrade iz arhiva Konzervatorskog odjela Zagreb

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Kuća Marof nalazi se na dijelu istočnog dijela prilazne aleje južnije od dvorca, a njena se gradnja datira na kraj 19. i početak 20. stoljeća. Građena je od žbuke i drvenog krovnog dijela, a obod zidova od opeke. Na prednjem ulaznom dijelu nalaze se trjemovi, a interijer kuće građen je od pravokutnog tlocrtnog prostora čime obuhvaća tri prostorije na zapadnom dijelu, a u južnom dijelu se nalaze manje uslužne sobe. Funkcija kuće bila je mljekara koja se nalazila na svakom vlastelinskom području, a na tavanu je čuvala spremnik za vodu dok se u podrumu nalazio hidrofor (uređaj za snabdijevanje vodom).

Slika 33. Prikaz Kuće Marof (mljekare) podignute 1910. godine

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Kukuruzarnik s hambarom čini gospodarsku zgradu rijetkog primjerka arhitektonskih građevina sjevernog dijela Hrvatske koji prezentiraju feudalne gospodarske interese druge polovine 18. i prve polovine 19. st.¹¹⁸ Građen je od središnjeg povišenog dijela (hambar – žitnica) i dva niža krilna dijela, tj. kukuružarnika.¹¹⁹ Zbog visine od 7 – 8 metara obuhvaća vanjski pogled na cjelokupno imanje, a njegova funkcija svjedoči o tadašnjem feudalnom sustavu upravljanja gospodarskim djelatnostima na području sjeverne Hrvatske. Obodni centralni dio od opeke i drvenog grednika služio je za dopremanje kukuruza, gdje se poslije toga selektirala perušina, dok su se klipovi sortirali u uske tunele na postupak sušenja.

Slika 34. Prikaz Kukuruzarnika (s lijeve strane) i Muzeja Matije Skurjenija (s desne strane) iz 1991. godine

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

¹¹⁸ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 22-23.

¹¹⁹ Isto, 23.

Na južnom dijelu od smjera dvorca u nekoć gospodarskom dvorištu u prvoj polovini 19. stoljeća izgrađena je zgrada Muzeja Matije Skurjenija u prvobitnoj funkciji kao spremište plodina (žitnica). Funkcija joj je bila višestruka, a osim spremanja žita, ovdje se razvrstavalo i najpogodnije zrnje za sjeme, brašno te stočnu hranu. Između ostalog služio je i kao inkubator za piliće sve dok se nije formirala *Valionica pilića* zagrebačkog Agrokombinata.¹²⁰ Tek 1987. godine zgrada je adaptirana te počinje djelovati kao prvotno kao galerija, a potom kao Muzej Matije Skurjenija. Tu funkciju ima i danas.

Slika 35. Prikaz spremišta plodina iz 1963.godine

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

¹²⁰ Isto, 24.

Slika 36. Muzej Matije Skurjenija

Izvor: [Muzej Matije Skurjenija | O nama \(muzej-matija-skurjeni.hr\)](http://muzej-matija-skurjeni.hr)
(pogledano: 22. rujna 2023.)

Slika 37. Unutrašnjost Muzeja Matije Skurjenija

Izvor: [Turistički klaster po Sutli i Žumberku | Klaster | Članovi | Muzej Matije Skurjeni \(sutla-zumberak.hr\)](http://sutla-zumberak.hr)

(pogledano: 22. rujna 2023.)

Vršilnica je gospodarska zgrada kružnog tlocrta sa stožastim krovom pravokutne tlocrtne osnove sagrađena u drugoj polovici 18. st. Zidana je kamenom i opekom. Nad centralnim kružnim dijelom nalazi se šatorasti centralni jarbol i troetažni sustav razupirača i pokrov od šindre. Glavna funkcija bila joj je vršenje žita trčanjem konja u krug.¹²¹ Na bočnim krilima-parmama nalazio se sustav nosivih obodnih stupova, a međuprostor je bio zatvoren drvenim prečkama. Zidovi su građeni od cigle s ukrasnim pleterom umjesto prozora, a služili su za provjetravanje i sušenje. Važna je njena funkcija koja se odnosi na visoku arhitektonsku i povijesnu vrijednost jer predstavlja jedini primjer u cijelosti sačuvane građevine ovoga tipa u kontinentalnoj Hrvatskoj. U cijelosti je obnovljena 2018. godine.

Slika 38. Prikaz Vršilnice prije uređenja

Izvor:

[Međunarodna izložba minijatura u Vršilnici u Novim dvorima | \(akademija-art.hr\)](https://www.akademija-art.hr/)

(pogledano: 23. rujna 2023.)

¹²¹ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 25.

Slika 39. Prikaz Vršilnice poslije uređenja

Izvor: [Vjenčanje u Vršilnici - Vršilnica Zaprešić - Novi dvori \(vrsilnica.hr\)](http://vrsilnica.hr)

(pogledano: 23. rujna 2023.)

Velika staja se nalazi uz prilaznu aleju blizu Vršilnice, a služila je za smještaj konja od kraja 18. st. Predstavljala je prizemnu građevinu izduženoga pravokutnog tlocrta s fokusom na bočna pročelja, a građivni materijali su opeka i kamen. Građena je od dvostrešnog krovišta s pokrovom od biber crijepa te asimetričnog rasporeda prozorskih i vratnih otvora. U periodu između 1941. i 1945. služila je kao blagovaonica za prehranu vojnika i namještenika.¹²²

Kapela sv. Josipa gotička je građevina sagrađena sredinom 19. st. u funkciji grobnice u kojoj je pokopana Jelačićeva kći te ban Josip Jelačić i njegov brat Antun Jelačić.¹²³ U komunističko doba iz kapele je nestao sav inventar te je bila prepuštena uništavanju, a kasnije je bila oskvrnjena i grobnica u kapeli.

¹²² RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 25.

¹²³ Isto, 28.

Slika 40. Kapela sv. Josipa

Izvor: [Zaprešić: Kapela sv. Josipa \(#115787\) | Slike na Putovnica.net](#)

(pogledano: 22. rujna 2023.)

Vrtlareva kuća predstavlja posjed vrtlara koji je ovdje živio zajedno s pomoćnicima, a nalazi se u neposrednoj blizini kapele sv. Josipa. Vrtlar se bavio uređivanjem vrta te je brinuo za voćnjak i perivoj. Ispred kuće postojao je staklenik u kojem se nalazilo egzotično bilje (palme, agave i dr. južno bilje) koje bi za vrijeme hladnijih vremenskih perioda moralo biti očuvano u njemu.

U blizini staklenika bio je i pčelinjak koji je brojio oko 300 kilograma meda godišnje. Godine 1941. bila je postavljena i meteorološka (kišomjerna) stanica koja je pratila temperaturu i vlažnost zraka, smjer vjetra, količinu oborina, visinu snijega, jačinu vjetra i druge oborine.

Slika 41. Prikaz vrtlareve kuće i staklenika iz 1950. godine

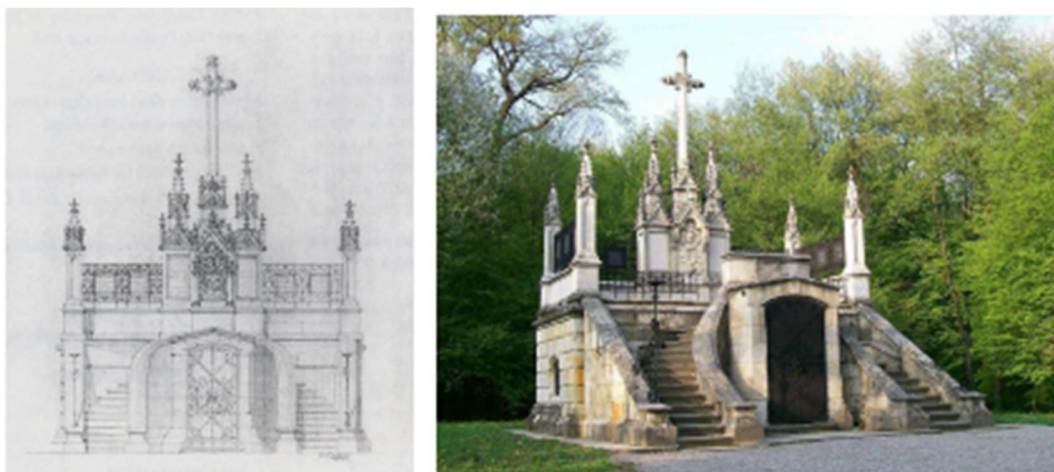
Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Grobnica obitelji Jelačić sagrađena je 1884. godine prema oporučnoj želji bana Josipa Jelačića i prema nacrtu graditelja Hermanna Bollea. U njoj je pokopano 14 članova obitelji Jelačić. U vremenskom periodu od 1935. do 1978. godine u nju su provaljivali kriminalci u potrazi za dragocjenostima.¹²⁴ Nakon obnove u nju su 16. listopada 1992. godine sa svim počastima položeni ostaci bana Jelačića, njegove kćeri Anke i njegovog brata Antuna Jelačića.

¹²⁴ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 29.

Slika 42. Grobnica obitelji Jelačić

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprrešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprrešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprrešić.

Gospodarske zgrade čini pet gospodarskih zgrada čija je funkcija bila da služe kao staje za uzgoj domaćih životinja. Dvije su bile uklonjene, a tri su danas u ruševnom stanju.

Slika 43. Prikaz jedne od gospodarskih zgrada

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprrešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprrešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprrešić.

Ulični stambeni niz čine tri kuće u nizu izgrađene za smještaj radnika na poljoprivrednom imanju te se u današnje vrijeme nalaze u privatnom vlasništvu.

Slika 44. Prikaz uličnog stambenog niza

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Ulična stambena zgrada sagrađena je za vrijeme 2. svjetskog rata te je u njoj boravio poglavnik Nezavisne države Hrvatske, Ante Pavelić.

5.2.2. Materijalna pokretna kulturna baština

U materijalnu pokretnu kulturnu baštinu mogu se uvrstiti *zbirke u kompleksu Novih dvora* kojima pripadaju zbirke slika Muzeja Matije Skurjenija, *zbirke kompleksa Novi dvori u drugim muzejskim i privatnim zbirkama* (zbirka Hrvatskog povijesnog muzeja, zbirka Muzeja grada Zagreba te privatne zbirke), baštinske memorabilije, knjige, arhivi, audiozapisi te u konačnici i *zbirke zaprešićkog kraja u drugim muzejskim zbirkama* (zbirka keramike Inker u Muzeju za umjetnost i obrt).

Zbirka slika Muzeja Matije Skurjenija posvećena je hrvatskom slikaru naivne umjetnosti te jednom od suosnivača Društva naivnih likovnih umjetnika Hrvatske Matiji Skurjeniju koji, zahvaljujući svom značajnom umjetničkom opusu 50-ih godina prošloga stoljeća, ostvaruje

veliki uspjeh na domaćoj i međunarodnoj sceni. Tome ide u prilog njegovo sudjelovanje u galeriji La Nuova Pesa u Rimu te samostalna izložba u Parizu gdje dolazi u doticaj s tada značajnim nadrealistima.¹²⁵ Brojne nagrade koje je dobio govore u prilog njegovom talentu gdje se kod slikarskog izražavanja često služio metaforikom kako bi istaknuo irealno i iracionalno. Tehnika kojima je slikao su ulje na platnu, crteži i grafike.

Zbirke kompleksa Novi dvori u drugim muzejskim i privatnim zbirkama odnose se na Zbirku Hrvatskog povijesnog muzeja, Zbirku Muzeja grada Zagreba i privatne zbirke.¹²⁶

Zbirka Hrvatskog povijesnog muzeja značajan je doprinos cjelokupnoj povijesti obitelji Jelačić. Ona se sastoji od oko 700 raznovrsnih muzejskih predmeta koji su pripadali banu Josipu Jelačiću i članovima njegove obitelji.¹²⁷ Zahvaljujući ostavštini Anke Jelačić, najveći je dio tih predmeta pripao Muzeju.

Zbirka Muzeja grada Zagreba sadrži Jelačićev portret u natprirodnoj veličini te različite fotografije o spomeniku bana Jelačića na konju na glavnom trgu u Zagrebu.¹²⁸ Muzej čuva i ukrasna vrata terase iz dvorca Novi dvori.

Privatne zbirke čini opus privatnih kolekcionara koji čuvaju predmete iz vlasništva obitelji Jelačić kao npr. zbirka dr. Damira Kovača i dr.¹²⁹

Baštinske memorabilije, knjige, arhivi, audiozapisi predstavljaju pisma i zapisi obitelji Jelačić, književni opus bana Jelačića, pjesme o banu Jelačiću te recepti dvorske kuhinje koje je zapisala Hanika Skurjeni.

Pisma i zapisi obitelji Jelačić uključuju privatne stavke i detalje iz svakodnevnog života bana Jelačića i ostalih članova njegove obitelji.

Književni opus bana Jelačića odnosi se na Jelačićevo lirsko i dramsko stvaralaštvo koje je usavršio za vrijeme studija na Terezijanskoj viteškoj akademiji. Prvi puta je objavio pjesme 1825. godine u Zagrebu pod naslovom *Eine Stunder der Erinnerung (Trenutak uspomene)*. Njegovo prvo izdanje poezije sastojalo se od dva dijela. Prvi dio sadrži lirske pjesme, a drugi

¹²⁵ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 38.

¹²⁶ Isto, 39.

¹²⁷ Isto, 38.

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ Isto.

dramsku pjesmu u tri čina pod naslovom *Rodrigo i Elvira*.¹³⁰ Drugo izdanje zbirke pjesama objavljeno je 1851. godine, a Jelačić ga je posvetio njegovu fondu za ratne invalide.

Pjesme o banu Jelačiću svjedoče o važnoj ulozi koju je imao za narod, a prenose se usmenom i pisanom književnošću na brojnim jezicima. Vrlo značajni autori, kao što su bili Ivan Trnski, Pavao Štoos, Ante Starčević, Ivan Mohorčić i dr., pisali su o njemu te se time ističe njegova uloga koju je imao u društvu.

Recepti dvorske kuhinje prema zapisima kuharice Hanike Skurjeni sačinjavaju važne recepte s pjesmama, domaćim zadaćama te ljubavnim izjavama na uspomenu na hrvatskog bana Josipa Jelačića. Hanika Skurjeni bila je supruga već spomenutog hrvatskog slikara Matije Skurjenija te kuharica na imanju obitelji Jelačić u vrijeme posljednje nasljednice obitelji – Anke Jelačić.¹³¹ Njezina ostavština predstavlja važan dio hrvatske baštine.

Zbirke zaprešićkog kraja u drugim muzejskim zbirkama

Zbirka keramike Inker u Muzeju za umjetnost i obrt

Osim kulturne baštine, vrijedan doprinos baštini grada predstavlja i industrijska baština koja ostvaruje imidž diljem Europe. Tvrtka Inker d. d. predstavlja nekadašnju tvornicu Jugokeramika osnovanu 50-ih godina prošlog stoljeća čija je glavna funkcija bila proizvodnja keramičkih pločica, porculanskog posuđa i sanitarne keramike. U današnje vrijeme čini grupaciju ROCA Corporacion Empresarial S.A. iz Španjolske čime brand Inker ostvaruje svoj značaj po čitavoj Europi te osobito Hrvatskoj.¹³² Značaj Jugokeramike bio je upotreba domaćeg dizajna, čime se potaknula suradnja s dizajnerima diljem nekadašnje Jugoslavije, što ju je jedno vrijeme činilo najuspješnijom tvornicom na području keramičke industrije. Danas tvornica više nije u funkciji s obzirom da je tranzicija onesposobila njezin daljnji rad. U Zagrebu u sklopu Muzeja za umjetnost i obrt djeluje izložba pod nazivom: *”Porculanski sjaj socijalizma, dizajn porculana: Jugokeramika/INKER, 1953. – 1991.”*¹³³

¹³⁰ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 39.

¹³¹ Isto.

¹³² Isto, 40.

¹³³ Isto.

Slika 45. Keramika proizvedena u nekadašnjoj tvornici Jugokeramika

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

5.2.3. Nematerijalna kulturna baština

Pod nematerijalnu kulturnu baštinu grada Zaprešića spadaju enogastronomija Zaprešića i okolice u koju se ubraja vinarstvo, vinogradarstvo, podrumarstvo, mljekarstvo i slastičarstvo zaprešićkog kraja.

Vinarstvo, vinogradarstvo i podrumarstvo Zaprešićkog kraja odnosi se na nekoliko faktora, a to su valorizacija zaprešićke vinske ceste (općine Brdovec, Marija Gorica i Dubravica, Lužnica te Zaprešić), razvoj OPG-ova, udruge vinara zaprešićkog kraja Trilikum, EU fond Lokalna akcijska grupa (LAG) Sava, što se odnosi na brigu i opskrbu vinograda i kušaonica vina lokalnih vinara te infrastrukture kod valorizacije vinske ceste.¹³⁴

Mljekarstvo zaprešićkog kraja odnosi se na tradiciju proizvodnje sira i vrhnja „kumica“ koje bi proizvode predstavljale i prodavale na zagrebačkim tržnicama. Grad Zaprešić aktivno sudjeluje u projektu financiranom od strane zagrebačke regije, a odnosi se na Cestu sira Zagrebačke regije.

Slastičarstvo zaprešićkog kraja odnosi se na deserte nastale prema tradiciji bana Jelačića, kao turistički proizvod, a neki od njih su Jelačić ploške, kremasti kolač s orasima i čokoladom.

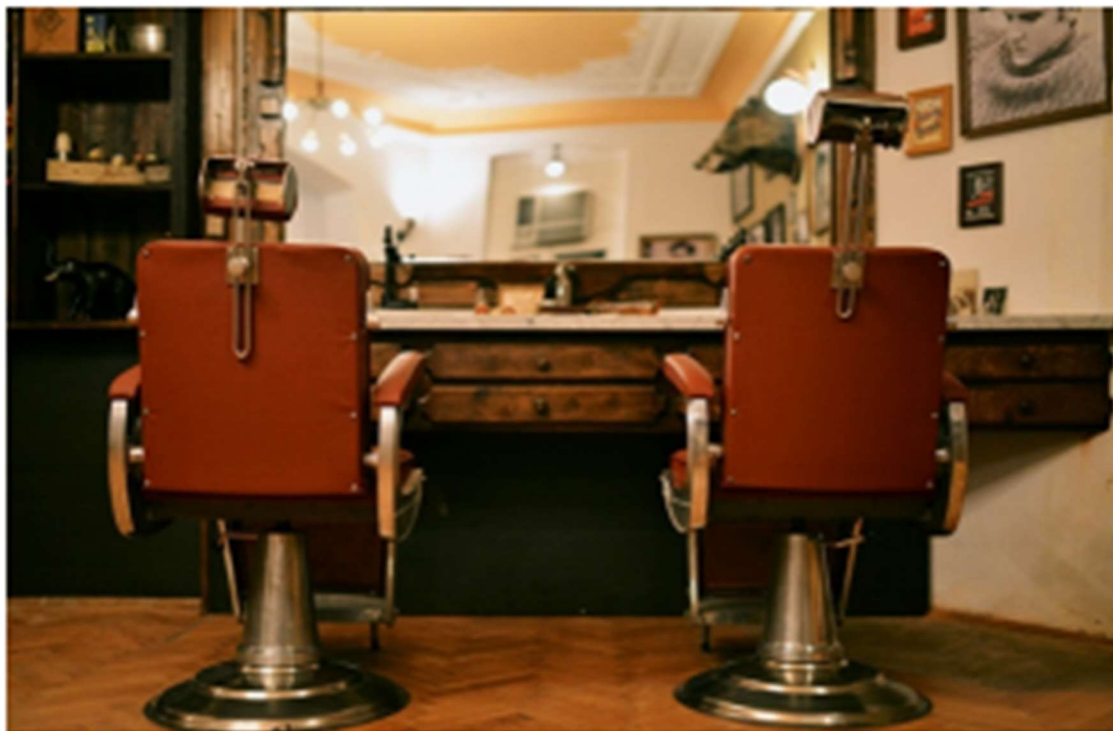
Obrti Zaprešića odnose se na tradicijsku izradu specifičnih turističkih proizvoda grada Zaprešića. Tvornica Hrvatski kišobran predstavlja jedinu tvornicu specijaliziranu za tradicijski

¹³⁴ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 42.

obrt u Zaprešiću.¹³⁵ Poduzeće se bavi i raznim akcijama poput događaja „Kupujmo Hrvatsko“ koji osmišljavaju dječje radionice oslikavanja kišobrana i dr.

Brijačnica „Žare“ neguje tradiciju dugu preko 80 godina, a samo ime dobila je po njezinu osnivaču, ujedno i brijaču Žarku Bočaku. U njoj je moguće urediti frizure po tradicionalnim stilovima, kao i modernim i klasičnim.

Slika 46. Brijačnica „Žare“

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

¹³⁵ Isto, 43.

5.2.4. Postojeći programi

Unutar kompleksa Novi dvori Značajna su kulturna događanja od kojih je među značajnijima manifestacija *Dani Jelačića ili Ban Fun Fest*. Održava se u proljeće i uključuje povorke tradicionalnih nošnji, balskih haljina i časničkih uniforma, sajmove, sportske turnire, polaganje vijenca na obiteljsku grobnicu, otvorene dane golfa, nastupe kulturno-umjetničkih društava. *Ban Fun Fest* održava se u jedinstvenom prostoru Novih dvora bana Jelačića kao najveća banska manifestacija u Hrvatskoj koja slavi bana Josipa Jelačića. Radi se o velikoj obiteljskoj manifestaciji koja je prilagođena svim uzrastima, a na zanimljiv interaktivan način najmlađim posjetiteljima približava priču o banu, grofici, kočijama i životu 19. stoljeća. Duž perivoja moguće je vidjeti grofice u krinolinama i grofove u jedinstvenim odorama, iskusiti vožnju kočijom, „upoznati“ bana Jelačića i članove njegove obitelji. Predvođen je bogatim programom za sve generacije, a noću se održavaju koncerti na otvorenom u prostoru park-šume. *Pepijev zabavni kutak* donosi zanimljive radionice i animacije za najmlađe posjetitelje koje počinju u prijedpodnevnim satima i traju cijeli dan, a organizirana je i potraga za banskim blagom. Organizirani su i posjeti Muzeju Matije Skurjenija, vođene tematske ture posjedom, ali i jedinstveni ples s konjima koji izvode grofice u krinolinama ispred dvorca bana Jelačića. Predstava o životu bana Jelačića pod nazivom *Srce u bronci iliti Život bana Josipa Jelačića u 9 postaja i nešto više pjesama* odvija se sklopu programa *Ban Fun Festa*. Odvija se na cijelom posjedu Novih dvora, prepričava priču o banu Jelačiću, a u njoj sudjeluje više od 25 glumaca umjetničke organizacije Max Teatar.

Ban. Glazba. Uspomena. jedinstven je ciklus koncerata na otvorenom u čarobnom okruženju perivoja ispred dvorca Novi dvori koji se odvija prvi vikend u srpnju i koji u Zaprešić privlači velik broj posjetitelja iz zemlje i regije.

Ljeto kod bana manifestacija je koja uključuje dobru glazbu, kino na otvorenom, nastupe *stand up* komedičara, zabavu za djecu te bogatu gastro ponudu.

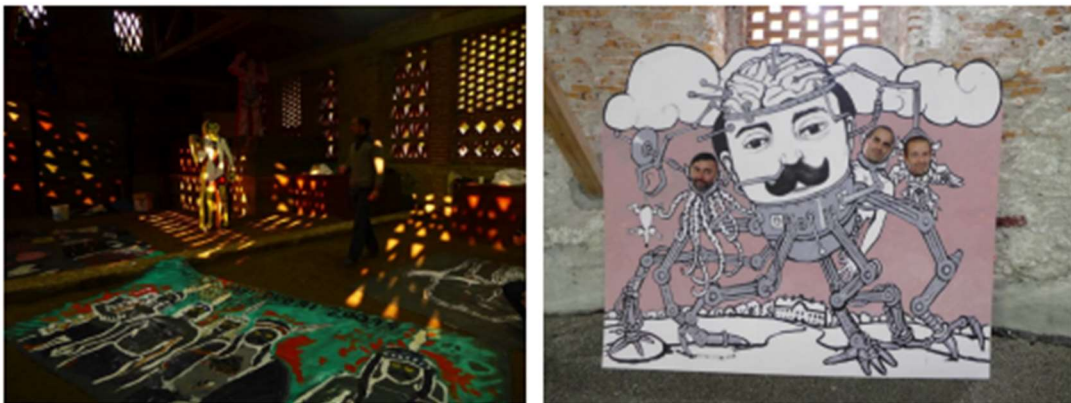
Slika 47. Događanja u Vršilnici 1

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Slika 8. Događanja u Vršilnici 2

Izvor: Izdavači: STEF d. o. o. i Turistička zajednica grada Zaprešića

RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

Manifestaciju *Zaprešićke žetvene svečanosti* organizira Zavičajno-ekološko društvo Zaprešić i GO HSS-a ispred Vršilnice u sklopu kompleksa Novi dvori. U zgradi Vršilnice odvija se folklorni program, a na njivi pokraj dvorca žetva i blagoslov žita i žeteoca.

U sportsko-rekreativna događanja u kompleksu Novi dvori ubrajaju se golf aktivnosti čime se, uz spajanje kulturnog sadržaja, promovira i golf turizam. Od događanja vezanih za golf ubrajaju se: škole golfa – juniorski programi i klupski treninzi, *Turist Open* – tradicionalni ljetni turnir u golfu, zabavni turnir *Martinje Open*, juniorski golf kamp, dječji kup „Ban Jelačić“, noćni golf turnir i Trajbar kamp.¹³⁶

Uspomenu na pjesničko stvaralaštvo bana Josipa Jelačića Turistička zajednica provodi kroz literarni natječaj *Trenutak uspomene* u koji se uključuju učenici iz cijele Hrvatske i inozemstva. Svake godine prijavljuju se osnovnoškolci i srednjoškolci koji pišu pjesme na jednom od šest jezika koje je govorio ban Jelačić.

¹³⁶ RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić. 49.

6. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

6.1. Cilj

Cilj provođenja empirijskog istraživanja odabirom tehnike polustrukturiranog intervjua bilo je ispitivanje nadležne institucije turističkog sektora o kulturnom kompleksu Novih dvora u vidu samoodržive obnove uz financijsku pomoć Ministarstva kulture i Zagrebačke županije.

6.2. Metoda

Za potrebe diplomskog rada korišteni su, uz sekundarne podatke iz znanstvenih izvora, također i primarni podaci dobiveni metodom empirijskog istraživanja, tj. metodom polustrukturiranog intervjua.¹³⁷ Sastoji se od jedanaest pitanja vezanih za razvoj turističke ponude Novih dvora Jelačićevih od svojih skromnih početaka pa do današnjih dana, ali se ujedno dotiče i planova vezanih u budućnosti.

U svrhu saznanja o upravljanju kulturnom baštinom grada Zaprešića na primjeru Novih dvora korišten je polustrukturirani intervju s djelatnicima Turističke zajednice grada Zaprešića. Kako bi se dobili odgovori na postavljena istraživačka pitanja korišten je istraživački intervju čime se nastojala dobiti povratna informacija izraženih stavova, mišljenja, iskustva i osjećaja vezanih uz tematiku kulturne baštine kompleksa prepoznatljivog za grad Zaprešić.

Pitanja istraživačkog intervjua:

1. Kada pogledate Nove Dvore od svojih skromnih početaka pa sve do danas mislite li da je postignuti željeni napredak i razvoj koje je grad Zaprešić očekivao?
2. Kako nastojite provoditi mjere zaštite okoliša unutar kompleksa Novi Dvori ?
3. Koje događaje/manifestacije smatrate da uistinu prezentiraju kulturnu baštinu Novih dvora?
4. Koje inovacije planirate provesti u budućnosti u sklopu razvoja turističkih ponuda Novih dvora?
5. Što smatrate kako se provodi kvalitetno upravljanje kulturnom baštinom?

¹³⁷ MILAS, G. 2005. *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap. Jastrebarsko. 585-586.

6. Tko je prema Vašem mišljenju gledano unazad u prošlost najviše pridonio zaštiti kulturne i prirodne baštine Novih dvora?

7. Koji je objekt/objekti na području kompleksa najviše očuvan/ni i kako se uspješno provesti njegova/ova zaštita?

8. Kako provodite proces glokalizacije (praksa poslovanja i/ili isporuke proizvoda prema

kako lokalnim tako i globalnim razmatranjima) u okviru turističke ponude Novih dvora?

9. Na koju ste materijalnu pokretnu/nepokretnu baštinu i nematerijalnu baštinu grada Zaprešića izrazito ponosni i zašto?

10. Kako nastojite uskladiti pravodobno interese kulturnog menadžmenta s jedne strane i turizma s druge?

11. Koji su izazovi u ostvarenju održivog kulturnog turizma Novih dvora?

6.3. Rezultati

U nastavku će biti iznesena postavljena pitanja i odgovori na njih, a nadalje i analiza odgovora sukladno planu i strategiji razvoja.

1. Kada pogledate Nove Dvore od svojih skromnih početaka pa sve do danas mislite li da je postignuti željeni napredak i razvoj koje je grad Zaprešić očekivao?

Nove dvore godišnje posjeti oko 20 tisuća ljudi, no taj bi se broj mogao povećati nakon obnove. Imanje koje je Gradu ostavila obitelj Jelačić zahtijeva više pozornosti i više ulaganja. S obzirom na izniman povijesni i kulturni značaj, danas se modernim tematskim i interaktivnim događanjima slavi povijesno bogatstvo, dugogodišnja tradicija i lik bana Josipa Jelačića u Novim dvorima.

2. Kako nastojite provoditi mjere zaštite okoliša unutar kompleksa Novi Dvori?

Što se tiče okolišnog održavanja, Zaprešić d. o. o. zadužen je za obavljanje komunalnih djelatnosti, odnosno za održavanje okoliša, brigu o bolesnim biljkama, stablima, košnji trave, sadnji cvijeća, sadnji stabala, a Turistička zajednica grada Zaprešića dužna je, kada organizira

neke manifestacije, pratiti elemente održivosti i da sve što organizira ne narušuje izravni izgled kompleksa.

3. Koje događaje/manifestacije smatrate da uistinu prezentiraju kulturnu baštinu Novih dvora?

Najvažnije manifestacije koje se odvijaju u kompleksu Novih dvora su *Dani Jelačića* ili *Ban fan fest* i glazbeni ciklus *Ban. Glazba. Uspomena*. Cilj manifestacije *Dani Jelačića* je ispričati priču o banu Jelačiću kao jednoj od najvažnijih osoba hrvatske povijesti te oživjeti povijesni prostor Novih dvora. Glazbeni ciklus *Ban. Glazba. Uspomena* odvija se u prekrasnom perivoju dvorca bana Jelačića koji je okružen višestoljetnom šumom.

4. Koje inovacije planirate provesti u budućnosti u sklopu razvoja turističkih ponuda Novih dvora?

Našim programom želimo ispričati priču o banu Josipu Jelačiću, našem najslavnijem stanovniku, ali isto tako pozicionirati specifične oblike turizma u obliku golfa, jahanja, ribolova, vjerskog, kao i kulturnog turizma, kao naše niše u kojima želimo ponuditi cjelokupni turistički doživljaj.

5. Što smatrate kako se provodi kvalitetno upravljanje kulturnom baštinom?

Kroz zanimljiv *storytelling* u okviru ponude grada Zapešića, a oni se prezentiraju kroz vođene ture turističkih vodiča. Kroz odvijanje kostimiranih turističkih tura pripovijeda te kroz dramske igrokaze pripovijedamo o kulturnoj baštini. Kao primjer njena provođenja predstavlja lik kostimirane Anke Jelačić gdje ona pritom vodi turu kroz Nove dvore. Novi proizvod u sklopu turističke ponude Turističke zajednice predstavlja dogovor sa turističkim vodičem, obično subotom ili nedjeljom. Turisti pritom plaćaju cijenu obilaska, a lokalno stanovništvo pritom ima besplatan ulaz. Svaki vodič određuje svoje cijene, a takve turističke ture obično traju oko 2 sata. U okviru manifestacije *Dani Jelačića* predstavljen je turistički proizvod izrađen u okviru projekta Turističke zajednice, a radi se o krinolini zelene nijanse gdje je gornji dio izrađen od papira iz knjige, simbolom pisma koje je ban pisao grofici Sofiji. Zelena boja simbolizira šumu i vegetaciju Novih dvora, a siva tkanina puteljke u Novim dvorima. Haljina predstavlja krinolinu koju je nosila grofica Sofija.

Sve manifestacije imaju elemente *storytellinga*, a osobito je zanimljiva predstava kazališta Max Teatar koja priča priču o životu bana Jelačića. Takve turističke ture predstavljaju jedinstven element, a prema komentarima drugih županije nigdje nije viđen takav vid kulturne baštine, koji se pritom može izvoditi po narudžbi.

Grad provodi i edukacije *storytellinga* u suradnji s međunarodnom organizacijom Interpret Europe. Interpretacija baštine provodi se u prostorima Vršilnice u obliku edukacije vodiča koji su zainteresirani za proširenje i edukaciju u tom području.

Turistička zajednica surađuje s više ostalih turističkih zajednica. Mnogi su ubacili *storytelling* u ponudu te počeli osmišljavati samostalne turističke rute.

6. Tko je prema Vašem mišljenju gledano unazad u prošlost najviše pridonio zaštiti kulturne i prirodne baštine Novih dvora?

Grad Zaprešić koji radi na promicanju obnove.

7. Koji je objekt/objekti na području kompleksa najviše očuvan/ni i kako se uspjela provesti njegova/ova zaštita?

Vršilnica i Muzej Matije Skurjenija su najviše očuvani i jedini objekti koji su u funkciji, tj. mogu se posjetiti. Razlog tome je što je Vršilnica 2018.godine obnovljena i tada je postala multimedijски centar gdje imamo raznorazna događanja poput izložbi, koncerata, predstava, konferencija i sl., a u muzeju se mogu razgledati najznačajniji radovi Matije Skurjenija: slike (ulja na platnu, crteži i grafike. Također, u muzeju često imaju i gostujuće izložbe s autorima iz cijelog svijeta.

8. Kako provodite proces glokalizacije (praksa poslovanja i/ili isporuke proizvoda prema

kako lokalnim tako i globalnim razmatranjima) u okviru turističke ponude Novih dvora?

Osim što na lokalnoj razini organiziramo manifestacije, radimo oglašavanja i veliki broj projekata u Novim dvorima. Privlačimo i dosta stranih turista te nudimo razne "pametne" suvenire kao što su 3D suveniri, 3D privjesci, 4D razglednica i sl.

9. Na koju ste materijalnu pokretnu/nepokretnu baštinu i nematerijalnu baštinu grada Zaprešića izrazito ponosni i zašto?

Vršilnica, kao što i samo ime objekta govori, služila je za vršenje žita . Prepoznatljiva je po svom središnjem kružnom tlocrtu. Jedini je primjer u cijelosti sačuvane građevine ovoga tipa, kako u Hrvatskoj, tako i na širem kulturnom prostoru srednje Europe. Zgrada Vršilnice u potpunosti je obnovljena 2018. godine i danas služi kao multimedijски centar za kulturna događanja i poslovne skupove.

10. Kako nastojite uskladiti pravodobno interese kulturnog menadžmenta s jedne strane i turizma s druge?

Grad Zaprešić svoju je turističku ponudu u posljednjih nekoliko godina podigao na veću razinu. Tome je pridonijela odluka Turističke zajednice grada Zaprešića da se bazira na destinacijski menadžment koji je bio nužan za promicanje grada u turističke svrhe. Poznato je da je kulturna baština potencijalna turistička atrakcija koja svoju priču tek treba ispričati. Grad Zaprešić za razvoj kulturnog turizma na svome području najčešće koristi manifestacije kao resurs i na taj način promiče svoju tradiciju i autentičnost.

11. Koji su izazovi u ostvarenju održivog kulturnog turizma Novih dvora?

Održivost se prvenstveno odnosi na očuvanje prirodnih resursa, no moramo paziti da se i prema kulturnim resursima odnosimo na održiv način te sačuvamo i zaštitimo kulturne vrijednosti koji nam oni prenose. Dobrobit lokalnog stanovništva mora također biti prioritet pri upravljanju kulturnom baštinom jer se ta zajednica ponosi svojom kulturnom baštinom.

6.4. Rasprava

Provedenim empirijskim istraživanjem, u suradnji s Turističkom zajednicom grada Zaprešića, vidljivo je kako se kompleks Novih dvora pokazao izrazito učinkovitim u povećanju

dolazaka domaćih i stranih turista, a kao alat u njihovom povećanju koristi se održavanje manifestacija putem marketinških kanala čime ostvaruje veliku zainteresiranost posjete.

Zahvaljujući dobro razrađenom *storytellingu*, upotrebi 3D suvenira, 4D razglednica, turističkih tura te drugih interaktivnih metoda, ostvaruje se posjećenost svih dobnih uzrasta.

Na temelju provedenog polustrukturiranog intervjua s Turističkom zajednicom grada Zaprešića, vidljiv je znatan napredak otkako se prepoznao potencijal u kulturnoj baštini kompleksa i njegove moguće iskoristivosti. Okolišnim održavanjem Zaprešića d. o. o. obavlja se komunalna briga oko okoliša, briga za bolesne biljke, stabla, sadnje cvijeća te se pazi na aktualnu brigu oko održivosti prostora prilikom održavanja raznih manifestacija. Aktivno se zalažu za specifične oblike turizma, kao što su golf, jahanje, ribolov, vjerski te kulturni turizam čime se promovira turistička destinacija. Paralelno se nastoji osigurati briga oko kulturne baštine, ali i zaštita interesa lokalne zajednice, što se jasno naglasilo kroz odgovore na pitanja u intervjuu.

Uz pomoć mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja, grad Zaprešić ostvaruje sredstva potrebna za već dugo očekivani plan obnove Novih dvora, a planovi za izvođenje radova planiraju se provoditi u periodu od listopada 2023. godine do siječnja 2024. Time će se aktivno raditi i na postupcima javne nabave unutrašnjeg uređenja. U prostorijama obnovljenog dvorca planirana je izgradnja spomen-sobe Jelačića te se za potrebe revitalizacije njegova djelovanja na imanju osigurao otkup *Povelje o ukidanju kmetstva iz 1848.godine*.

Procijenjene godišnje brojke dolazaka turista variraju na više od dvadeset tisuća ljudi, a modernizacijom i obnovom kulturno-povijesnog kompleksa Novi dvori Jelačićevi osigurat će se i dodatan turistički napredak grada.

Nakon što je Anka Jelačić oporučno 1934. godine posjed Novi dvori ostavila hrvatskom narodu, posjed je bio u rukama države sve dok ga grad Zaprešić nije otkupio od države. Grad nije mogao financijski obnoviti kompleks jer obuhvaća i druge gospodarske posjede, ali se zato angažirao dok ne ostvari financijsku mogućnost kompletnog renoviranja kompleksa da iskoristi što može s trenutnim stanjem kulturne baštine kojom raspolaže.

Zahvaljujući lijepom ambijentu i vegetaciji kompleksa, Turistička zajednica i grad u okviru manifestacija kao što su *Dani Jelačića*, glazbeni ciklus *Ban. Glazba. Uspomena.*, koncerata na otvorenom, ostvaruju posjete iz cijele županije, pa čak i države. Vidljivo je kako Vršilnica, objekt za različita događanja (multimedijalne konferencije, koncerte, predstave, izložbe) ima veliku posjećenost, što pokazuje kako obnova ostalih objekata može doprinijeti

širenju turističke ponude. U dokumentaciji za plan obnove u nastojanju primitka dovoljno financijskih sredstava planira se kompletna revitalizacija kompleksa (kuće Marof, gospodarskih zgrada, perivoja, parka i dr.).

U okviru plana upravljanja donesenog u suradnji s UNESCO-ovim načelima upravljanja kulturnom baštinom nužno je provesti planiranje, provedbu, praćenje te voditi evidenciju o tome. Pri izradi plana upravljanja potrebno je kontinuirano voditi i interaktivno pristupiti kulturnoj baštini, a svi koji sudjeluju u njenu programu moraju redovito pregledavati i pratiti informacije iz procesa praćenja. Vizija grada, koja se nastoji provoditi već sada prije početka potpune obnove kompleksa, usmjerena je na stvaranje prepoznatljivog mjesta znanja i turizma, mjesta uređene infrastrukture za mlade obrazovane ljude, osiguranih radnih mjesta, većih plaća, tj. popularne destinacije u regiji.

Kako bi se osigurala revitalizacija strategije razvoja, održavanim radionicama i radnim skupinama nastoji se osigurati uređenje kompleksa Novi dvori, izgradnja kanalizacijskog sustava, sanacija odlagališta otpada, uređenje ceste prema Novim dvorima i dr. Prema provedenim rezultatima moguće je primijetiti kako je kompleks Novih dvora prioritet po pitanju strateških ciljeva i predstavlja najvažniju kariku za gospodarski razvoj grada. Prema konzervatorskoj studiji *Detaljni plan uređenja Novi dvori Zaprešić* iz 2005. godine, prvi stupanj zaštite kompleksa Novi dvori obuhvaća prostor dvorca i kapele okruženih perivojem, prilaznu aleju s gospodarskim dvorištem na kojem se nalaze: Vršilnica, spremište plodina, kukuružarnik, staja i stambene građevine, te park-šumu Hrastina s grobnicom Jelačić. Drugi stupanj zaštite obuhvaća gospodarsko dvorište s gospodarskim zgradama, nekadašnji vrt, voćnjak i oranice. Provedenim istraživanjem ustanovilo se kako Novi dvori predstavljaju značajnu povijesnu vrijednost, imaju znanstvene ili istraživačke vrijednosti, estetske vrijednosti, tehnološke i socijalne vrijednosti. Glavni upravljački ciljevi Novih dvora su istražiti, očuvati i zaštititi baštinske vrijednosti Novih dvora, upravljati imovinom održivo, razviti kulturno- turističke proizvode specifične kao atrakcija Novih dvora, osmišljavati i kontinuirano provoditi jedinstvene programe i događanja, osigurati razvoj jedinstvenog brenda, održavati partnerske odnose i financijsku sigurnost.

Prema provedenom intervjuu Grad Zaprešić svoju je turističku ponudu unazad nekoliko godina podigao na veću razinu, a razlog tomu je fokus na na destinacijski menadžment u kojemu je prepoznata koji je bio nužan za promicanje grada u turističke svrhe. Grad Zaprešić za razvoj

kulturnog turizma na svome području najčešće koristi manifestacije kao resurs i na taj način promiče svoju tradiciju i autentičnost što je vidljivo iz navedenih manifestacije spomenutih u radu. Nove dvore godišnje posjeti oko 20 tisuća ljudi, no taj bi se broj mogao povećati nakon obnove te time kompleks pokazuje potencijal i dovoljno prostora za ulaganje.

Zahvaljujući autentičnim suvenirima ostvaruje se dovoljno prostora za uspostavljanje adekvatnog modela upravljanja. Pronađene kuharice Anke Skurjeni danas su sačuvane u knjizi recepata gdje je moguće saznati i privatne podatke o tome kako se skladištila hrana, kakvo suđe se koristilo, ogrlice i dr. Kako bi se istaknula promocija kompleksa, grad Zaprešić je snimio kampanju sa Doris Pinčić u kojoj ona priprema neke od recepata iz kuharice. O podacima iz privatne arhive vezane za pripremu hrane saznalo se iz izvora stanovnika grada Zaprešića koji su radili kao sluge na imanju. Kako bi se osigurala vidljivost Novih dvora važno je kontinuirano ulaganje i održavanje raznih manifestacija koje potiču dolaske velikog broja ljudi. Kada se uspostavi revitalizacija Novih dvora i pravovaljana obnova pokrenuti će se znanje o vrijednostima kulturne baštine.

7. ZAKLJUČAK

Kulturna baština predstavlja neodvojivi dio ljudske svakodnevice i predstavlja važnu ulogu u životu svakog čovjeka. Osim ključne uloge kao nacionalnog i osobnog identiteta, ona ostvaruje ulogu učiteljice u daljnjem ljudskom stvaranju. U svrhu daljnjeg stvaranja i oplemenjivanja ljudskog roda važno je osigurati i predstaviti njenu ulogu novim naraštajima. Takav je čin moguć jedino spajanjem turističkog aspekta i upravljanja kulturnom baštinom. Potrebna je suradnja tih dvaju sektoru, uz poštivanje interesa svake strane, kako bi se omogućilo njeno ispravno korištenje i prenošenje znanja budućim generacijama. U relativno novim saznanjima važno je kontinuirano ulagati i štiti interese kulturnih dobara, a način na koji to može biti ostvareno je mogućnost edukacije i razvijanje interakcijskih vještina. Kompleks Novih dvora predstavlja kulturnu baštinu kojom grad Zaprešić ostvaruje veliki potencijal u okviru Zagrebačke županije, a kontinuiranim ulaganjima širi njezine investicijske mogućnosti. U okviru kulturnog turizma nastoji uklopiti druge turističke djelatnosti čime ostvaruje kontinuirane dolaske posjetitelja.

SAŽETAK

Upravljanje kulturnom baštinom u svrhu razvijanja turističke ponude na primjeru kompleksa Novi dvori Jelačićevi

Zahvaljujući međunarodno priznatim konvencijama sustavno su razrađena zakonska pravila prema kojima se omogućava adekvatna briga o očuvanju i načinu upravljanja kulturnom baštinom koja za konačni cilj ima omogućiti prenošenje identiteta društvenih zajednica kroz segment razvoja kulturnog turizma. Sukladno sve većoj pojavi putovanja u kulturne svrhe, pojavljuje se nova klasifikacija putnika postmodernog turista koji nastoji ostvariti jači intenzitet povezivanja s kulturnom baštinom lokaliteta kojeg posjećuje. Nadalje, turistička je ponuda u stalnom prilagođavanju novim trendovima, a fokus je na adekvatnom načinu njena upravljanja. Ostavština naših predaka jedinstvena je za doba u kojem je nastala, a neki od materijala korišteni u njenoj izgradnji nisu više upotrebljivi čime postoji prijetnja od njena gubitka. Inovativnim ulaganjem i korištenjem resursa u svrhu potencijalnog predstavljanja turističke ponude kulturne baštine moguće je očuvanu baštinu učiniti fizički i intelektualno dostupnom. Diplomski rad je nastojao obraditi problematiku i istaknuti provedene uspješne rezultate prilikom provođenja upravljanja kulturnom baštinom. Provedenom empirijskom metodom istraživanja s Turističkom zajednicom grada Zaprešića vidljivo je kako se kompleks Novih dvora pokazao izrazito učinkovitim u povećanju dolazaka domaćih i stranih turista, a kao alat u njihovom povećanju koristi se održavanjem kulturnih manifestacija i oglašavanjem putem marketinških kanala čime ostvaruje veliku zainteresiranost za posjete i nastoji educirati posjetitelje o prošlom vremenu. Potencijal u turističkim vodstvima kompleksom Novih dvora Turistička zajednica grada Zaprešića ostvaruje preko interaktivnih *storytellinga* kojima osmišljava turističke rute s kostimiranim turističkim vodičima i glumačkim interaktivnim pripovijedanjem. Održavanje turističkih manifestacija i velika posjećenost kompleksa pokazuje snažan potencijal za razvijanje turističke ponude kada će biti mogućnosti za daljnja ulaganja i revitalizaciju kompleksa. Aktivnim ulaganjem u čistoću prostora kompleksa Novih dvora grad nastoji osigurati povoljne rezultate s europskim mjerama održivosti.

Ključne riječi: *upravljanje kulturnom baštinom, storytelling, turističke manifestacije, korištenje resursa*

SUMMARY

Managing cultural heritage for the purpose of developing a touristic offer using the example of the Novi dvori Jelačić complex

Thanks to internationally recognized conventions, legal rules have been systematically developed, according to which it is possible to take adequate care of the preservation and management of cultural heritage, the ultimate goal of which is to enable the transfer of the identity of social communities through the segment of cultural tourism development. In accordance with the increasing occurrence of travel for cultural purposes, a new classification of postmodern tourists is emerging, who strive to achieve a stronger connection with the cultural heritage of the locality they visit. Furthermore, the tourist offer is constantly adapting to new trends, and the focus is on an adequate way of managing it. The legacy of our ancestors is unique for the era in which it was created, and some of the materials used in its construction are no longer usable, so there is a threat of its loss. Through innovative investment and the use of resources for the purpose of the potential presentation of the tourist offer of cultural heritage, it is possible to make the preserved heritage physically and intellectually accessible. The diploma thesis tried to deal with the issue and highlight the successful results achieved during the implementation of cultural heritage management. The empirical method of research carried out with the Tourist Board of the town of Zaprešić shows that the complex of New Palaces has proven to be extremely effective in increasing the arrival of domestic and foreign tourists, and as a tool to increase them, it is used by holding cultural events through marketing channels, which achieves great interest in visits and tries to educate visitors about the past tense. The city realizes its potential in tourist guides through interactive storytelling with costumed tourist guides and interactive storytelling by actors. The holding of tourist events and the large attendance at the complex show a strong potential for developing the tourist offer when there are opportunities for further investment and revitalization of the complex. By actively investing in the cleanliness of the Novi dvori complex, the city strives to ensure favorable results with European sustainability measures.

Keywords: *cultural heritage management, storytelling, tourist manifestations, use of resources*

LITERATURA

KNJIGE

1. BORELLI, S.; LENZERINI, F. 2012. *Cultural Heritage, Cultural Rights, Cultural Diversity*. Leiden. Boston.
2. BURNS, P. 2003. *An introduction to tourism & anthropology*. Routledge.
3. CARIĆ, H. (ur.). 2004. *Održivi turizam u deset koraka*. Institut za turizam. Zagreb.
4. COHEN, E. 1979. *A Phenomenology of Tourist Experiences*. Sociology.
5. GOSTL, I. 1990. *Jelačićevi Novi dvori*. Grafički zavod Hrvatske. Zagreb.
6. GOLJAČKI, Višnja (ur.). 2015. *Zaprešić: monografija*. Grad Zaprešić. Zaprešić.
7. HOWARD, P. 2003. *Heritage: Management, Interpretation, Identity*. The Tower Building. London.
8. JELINČIĆ, D. A. 2008. *Abeceda kulturnog turizma*. Meandar. Zagreb.
9. JELINČIĆ, D. A. 2010. *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*. Meandarmedia. Zagreb.
10. KIRSHENBLATT-GIMBLETT, B. 1998. *Destination Culture. Tourism, Museums, and Heritage*.
11. LALJAK, S. 1991. *Novi dvori od Jelačića bana do naših dana*. Matica Hrvatska Zaprešić.
12. MCKERCHER, B.; DU CROS, H. 2002. *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press.
13. MILAS, G. 2005. *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap. Jastrebarsko.
14. NASH, D. 1989. *Tourism as a Form of Imperialism U Hosts and Guests*. The Anthropology of Tourism. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.
15. NASH, D. 2001. *The Anthropological Approach to Tourism: a Preliminary Assessment*. U: Anthropology of Tourism. Pergamon. Oxford – New York – Tokyo. 79–93.

16. PANČIĆ KOMBOL, T.; BOŠKOVIĆ, D. 2001. *Novi turizam u Hrvatskoj*. Hrvatski turizam. Rijeka.
17. RADERMACHER, F. J. 2003. *Ravnoteža ili razaranje*. Intercon – Nakladni zavod Globus. Zagreb.
18. RICHARDS, G. 1996. *Cultural Tourism in Europe*. CABI. Wallingford.
19. SMITH, L. 2006. *Uses of Heritage*. Taylor & Francis e-Library. New York.
20. SMITH, V. L. (ur.). 1989. *Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism*. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.1-21.
21. URRY, J. 2002. *The tourist gaze*. SAGE Publications.
22. VUKONIĆ, R. 2001. *Turizam i razvoj*. Mikrorad. Zagreb.
23. WEAVER, B. D. 2006. *Sustainable tourism: theory and practice*. Elsevier Butterworth Heinemann. Oxford.

RAD U ZBORNIKU

1. ALBANEŽE, N. 2006. Interpretacija i izložbena komunikacija. Zbornik II. Kongresa povjesničara umjetnosti RH.

RADOVI U ČASOPISIMA

1. DEMONJA, D.; GREDIČAK, T. (2014). *Uloga marketinga u razvoju kulturnog turizma u Hrvatskoj*. Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, 13(25).
2. COHEN, E. 1974. *Who Is a Tourist?: A Conceptual Clarification*. Sociological Review, 22(4).
3. JELINČIĆ, D. A. 2006. *Turizam vs. identitet, globalizacija i tradicija*. Etnološka istraživanja, (11).

4. GREDIČAK, T. 2009. *Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske*. Ekonomski pregled, 60 (3-4).
5. JAKAŠA BORIĆ, V.; BILUŠIĆ DUMBOVIĆ, B. 2005. *Novi dvori zaprešički*. Peristil, 48/1.
- LOŽNJAK, Ž. i dr. 2023. *Razmatranje potencijala storytellinga u razvoju održivog kulturnog turizma: primjer Zagrebačke županije*. ET²eR, 5/1.
6. LUKOVIĆ, T. 2008. *Selektivni turizam, hir ili znanstveno-istraživačka potreba*. Acta turistica nova, 2 (1).
7. NASH, D. 1986. *Turizam kao predmet antropologije*. Turizam, 34/7-8. 198-208.
8. PANČIĆ KOMBOL, T. 2006. *Kulturno nasljeđe i turizam*. Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, no. 16-17.
9. PROTT, L. V. 1992. *Rat, kulturna baština i normativna djelatnost*. Informatica museologica, No. 1-4.
10. REISINGER, Y. 1994. *Tourist-host Contact as a Part of Cultural Tourism*. World Leisure and Recreation, 36.
11. STEBBINS, R. A. 1996. *Cultural Tourism as Serious Leisure*. Annals of Tourism Research, 23 (4).
12. VRTIPRAH, V. 2006. *Kulturni resursi kao činitelji turističke ponude u 21. stoljeću*. Ekonomska misao i praksa, (2).
13. WATERTON, E. 2009. *Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion*. Journal of Heritage Tourism.

STRUČNI RAD

1. RATKOVIĆ, A. i dr. 2017. *Kompleks Novi Dvori u Zaprešiću*. Muze d. o. o. savjetovanje i upravljanje u kulturi i turizmu. Zaprešić.

POPIS TABLICA

Popis tablica:

Tablica 1. Tablični prikaz statističkih podataka kulturne baštine fotografija grada Zaprešića	18
--	----

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika:

Slika 1. Dvorac Lužnica	12
Slika 2. Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor	13
Slika 3. Vršilnica, Novi dvori Jelačićevi	14
Slika 4. Neogotički dvorac bana Josipa Jelačića	15
Slika 5. Neogotička kapelica sv. Josipa	16
Slika 6. Umjetnik Matija Skurjeni.....	17
Slika 7. Muzej Matije Skurjenija.....	17
Slika 8. Autorica Anita Baradić s gospođom Mirjanom, svjedokinjom nasukavanja broda	20
Slika 9. Posjetitelji promatraju fotografije ostatka broda.....	20
Slika 10. Posjetitelji promatraju fotografije ratne krstarice	21
Slika 11. U okviru kulturne manifestacije provodi se <i>storytelling</i> u tradicionalnoj odjeći iz doba bana Josipa Jelačića	26
Slika 12. Palača Schönbrunn	29
Slika 13. Turističke rute kočijom	29
Slika 14. Palača Schönbrunn slikana iz zraka	30
Slika 15. Dvorac Landeck	31
Slika 16. Audiouređaji za turističke ture u dvorcu	32
Slika 17. Knjige vezane uz povijest grada i pokrajine Tirol	33
Slika 18. Sapuni, masti i kreme proizvedene u pokrajini Tirol	33
Slika 19. Nakit proizveden u pokrajini Tirol.....	34
Slika 20. Kružni tok upravljanja kulturnom baštinom	44
Slika 21. Dvorac Lužnica	48
Slika 22. Dvorac Januševac.....	49
Slika 23. Dvorac Laduč	50
Slika 24. Dvorac Jakovlje.....	51
Slika 25. Dvorac Gornja Bistra	52
Slika 26. Ilustrirana karta Novih dvora	55

Slika 27. Stara fotografija perivoja.....	56
Slika 28. Park-šuma Hrastina	56
Slika 29. Prikaz hrastove šume u Novim dvorima	57
Slika 30. Prikaz slike iz 1897. godine	58
Slika 31. Prikaz stanja nekadašnjeg đaćkog doma	59
Slika 32. Prikaz stambeno-gospodarske zgrade iz arhiva Konzervatorskog odjela Zagreb.....	60
Slika 33. Prikaz Kuće Marof (mljekare) podignute 1910. godine.....	60
Slika 34. Prikaz Kukuružarnika (s lijeve strane) i Muzeja Matije Skurjenija (s desne strane) iz 1991. godine	61
Slika 35. Prikaz spremišta plodina iz 1963. godine	62
Slika 36. Muzej Matije Skurjenija.....	63
Slika 37. Unutrašnjost Muzeja Matije Skurjenija	63
Slika 38. Prikaz Vršilnice prije uređenja.....	64
Slika 39. Prikaz Vršilnice poslije uređenja	65
Slika 40. Kapela sv. Josipa	66
Slika 41. Prikaz vrtlareve kuće i staklenika iz 1950. godine.....	67
Slika 42. Grobnica obitelji Jelačić.....	68
Slika 43. Prikaz jedne od gospodarskih zgrada.....	68
Slika 44. Prikaz uličnog stambenog niza.....	69
Slika 45. Keramika proizvedena u nekadašnjoj tvornici Jugokeramika	72
Slika 46. Brijačnica „Žare“	73
Slika 47. Događanja u Vršilnici 1	75
Slika 48. Događanja u Vršilnici 2	75